

В. Ф. Столяров,*доктор економічних наук, професор,*
ORCID 0000-0002-4399-7117,
e-mail: stolyarovvf@ukr.net;**О. В. Шинкарюк,***кандидат економічних наук, докторант,*
ORCID 0000-0002-3004-0404,*Інститут фізичної економіки ім. С.А. Подолінського, м. Київ***СОЦІАЛЬНО АДЕКВАТНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ
РЕГІОНАЛЬНОГО ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ
В УКРАЇНСЬКОМУ ДОНБАСІ ТА НА ПОДІЛЛІ**
(виклики, наміри та реалії виміру: 2003–2013; 2017–2027)¹**Частина 2****Парадигма людяності, гармонії та місії регіону**

Постановка проблеми, предмет і об'єкт дослідження. Конституція України визначає нашу країну суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою (стаття 1). Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (стаття 3).

В сучасних умовах (до 2020 року) і на період до 2030 року перехід до державного регулювання регіонального людського розвитку на рівні адміністративних областей і держави в цілому пропонується здійснювати з використанням системи ППБ (Прогнозування-Програмування-Бюджетування). Це головна запорука послідовного нівелювання та подальшого усунення деструктивних соціальних явищ в Україні на основі укріплення та розвитку національної системи цінностей в процесі досягнення цілей XXI століття.

На рівні адміністративних областей та адміністративних районів України державне регулювання регіонального людського розвитку спроможні здійснювати обласні та районні державні адміністрації (ОДА і РДА), органи місцевого самоврядування, включаючи Об'єднані територіальні громади (ОТГ) із статусом міст обласного значення, територіальні підрозділи Центральних органів виконавчої влади в структурі ОДА – Департаменти освіти, Департаменти охорони здоров'я, Департаменти соціального захисту населення.

Розробці Національної та Регіональних програм людського розвитку передують обґрунтування та прийняття на національному рівні Державної стратегії регіонального розвитку та Державної програми сталого розвитку на періоди до 2020 та до 2030 років, а також розробка заходів із їх реалізації на субнаціональному (регіональному) та місцевому рівнях.

Наукове та практичне розв'язання проблем державного регулювання людського розвитку в регіонах України на загальнодержавному та територіальних рівнях рекомендується здійснювати під час розробки Прогнозів та Програм соціально-економічного розвитку, Державного та місцевих бюджетів з використанням механізму державно-приватного партнерства.

Функції та процедури прогнозування, планування та фінансування у складі Національної та Регіональних програм людського розвитку на 3, 5 та 10-ти років повинні стати центральними серед процесів обґрунтування Програм соціально-економічного розвитку та Бюджетних програм на ці ж періоди на загальнодержавному та територіальних рівнях державного регулювання соціально-економічними процесами. Ознаками виділення підпрограм Програм людського розвитку доречно визначати аспекти людського розвитку на національному та субнаціональному рівнях, які одночасно є факторами формування обсягів та структури загальнонаціональних і регіональних фінансових ресурсів.

Кожному з аспектів людського розвитку буде відповідати окремий блок визначених показників, що формують систему відповідних стратегічних індикаторів людського розвитку у конкретних підпрограмах Національної та Регіональних програм людського розвитку.

Національна та Регіональні програми людського розвитку за своїм складом повинні включати:

1. Основні напрямки людського розвитку в державі на 10 років, які обґрунтовано визначені у передвибірчих програмах та зверненнях до українського народу кандидатів у Президенти України та у щорічних Посланнях Президента України до Верховної Ради України.

2. Оцінки стану, виявлені тенденції та результати моніторингу щорічного виконання Національної та Регіональних програм людського розвитку (на 3 і 5 років), які будуть здійснюватися Кабінетом Міністрів України.

¹ Початок статті в №2(56) журналу «Економічний вісник Донбасу».

3. Завдання щодо людського розвитку на плановий період (на 3 і 5 років) за відповідними підпрограмами, які обґрунтовуються в Програмі діяльності Кабінету Міністрів України та затверджуються Верховною радою України.

Провідні елементи та основні складові механізму державного регулювання людського розвитку на рівні адміністративних областей України представлено на рис. 1, а алгоритм його функціонування – на рис. 2.

Концептуальні положення організаційного та інформаційно-методичного забезпечення механізму державного регулювання регіонального людського розвитку науково обґрунтовані та обговорені з викладенням в серії публікацій одного з авторів статті – **Оксани Вячеславівни Шинкарьук** – за період її стажування та навчання в докторантурах Науково-дослідного фінансового інституту Міністерства фінансів України, Науково-дослідного економічного інституту і Державного Науково-дослідного інституту інформатизації та моделювання економіки Мінекономрозвитку та торгівлі України, а також роботи на кафедрі фінансів Бердянського університету менеджменту і бізнесу [1-5].

Визначення цілей регіонального людського розвитку доцільно здійснювати згідно матриці Цілей Розвитку Тисячоліття (ЦРТ), яка включає завдання і індикатори з обов'язковим узгодженням з 33 показниками 6 аспектів чисельної оцінки Індексу регіонального людського розвитку (ІРЛР) (табл. 1).

Система ППБ базується на повноваженнях органів загальнонаціональної і регіональної влади в сфері соціально-економічного розвитку, показники якого тісно переплетені з показниками людського розвитку, доповнюючи та розкриваючи один одного завдяки причинно-наслідковим та функціональним зв'язкам за ієрархією та у часі.

Управлінські рішення органів загальнонаціональної і регіональної влади повинні орієнтувати динаміку складових та інтегральних значень показників соціально-економічного і людського розвитку на досягнення адаптованих для України в цілому 7-ми Цілей Розвитку Тисячоліття (ЦРТ) на період до 2015 року (для тих регіонів, де вони були локалізовані, але не досягнуті) та частково адаптованих та локалізованих 17-ти Цілей Сталого Розвитку (ЦСР) світової спільноти на період до 2030 року (для тих 10 регіонів, які обрали 3-4 цілі з 17 у 2016 році [13, с. 10]).

Завдячуючи не тільки причинно-наслідковим та функціональним, а й синергетичним емерджентним зв'язкам за ієрархією та у часі ЦРТ і ЦСР та показників соціально-економічного і людського розвитку регіонів стає доцільним оволодіння методами економіко-математичного моделювання ретроспективних статистичних даних для здійснення прогностичних розрахунків.

Розробка моделей прогнозування динаміки окремих складових та їх інтегральних значень, як пріоритетів цілеспрямованого соціально адекватного менеджменту, забезпечить досягнення узгодженості

цілей та інтересів органів державного управління загальнонаціональної та регіональної гілок влади.

Вперше прогнозування 33 показників всіх 6 блоків ІРЛР (табл. 2) було здійснено авторами у 2016 році на базі статистичних даних 2004-2015 років по всіх адміністративних областях України на 2016-2020 роки. При цьому був використаний метод прогнозування, який розробив д.е.н., професор **Роман Омелянович Кулинич**, завідувач кафедри математики, статистики та інформаційних технологій Хмельницького університету управління і права [6]. Він був членом Робочої групи Хмельницької ОДА з впровадження системи ППБ в діяльність обласної державної адміністрації під керівництвом Голови ОДА **Олександра Олександровича Корнійчука** та вченого секретаря групи – одного з авторів статті, д.е.н., професора **Василя Федосійовича Столярова**.

Результати прогностичних розрахунків на 2016-2020 роки по Хмельниччині засвідчили, що при розробці Плану заходів на 2018-2020 роки з реалізації Регіональної стратегії розвитку Хмельницької області на період до 2020 року особливої уваги слід було приділити зменшенню негативної динаміки або зміні її на позитивну наступних 7 показників з 33 (див. табл. 2):

- 1) коефіцієнта злочинності (кількість зареєстрованих злочинів на 100 тис. населення);
- 2) забезпеченості житлом у містах (загальна площа у розрахунку на одну особу) м²;
- 3) інтегрального показника стану навколишнього середовища;
- 4) питомої ваги домогосподарств які робили заощадження або купували нерухомість (ОУЖД), %;
- 5) рівня зайнятості населення (частка зайнятих серед населення 18 - 65 років), %;
- 6) частки працівників, які працюють в умовах що не відповідають санітарно-гігієнічним нормам, %;
- 7) рівня охоплення соціальним страхуванням (частка застрахованих осіб у зайнятому населенні), %.

Тому Робочою групою Хмельницької ОДА з впровадження системи ППБ в діяльність обласної державної адміністрації у 2016 році були уточнені перелік і редакція стратегічних та операційних цілей Стратегії регіонального розвитку області на період до 2020 року та обґрунтовані додаткові заходи при розробці Плану основних заходів з її реалізації у 2018-2020 роках.

Оцінка результативності та ефективності механізму державного регулювання регіонального людського розвитку здійснювалась згідно логічної схеми представленої на рис. 3. Насамперед, були здійснені оцінка і аналіз матриці виконання завдань та індикаторів ЦРТ по Хмельницькій області у порівнянні з Україною в цілому та Чернівецькою областю, яка займала найвищі щаблі в рейтинговій оцінці ІРЛР в 2009-2016 роках (2009 рік – перше місце, з 2010 по 2012 рік та з 2014 по 2016 рік – друге місце, 2013 рік – третє місце).

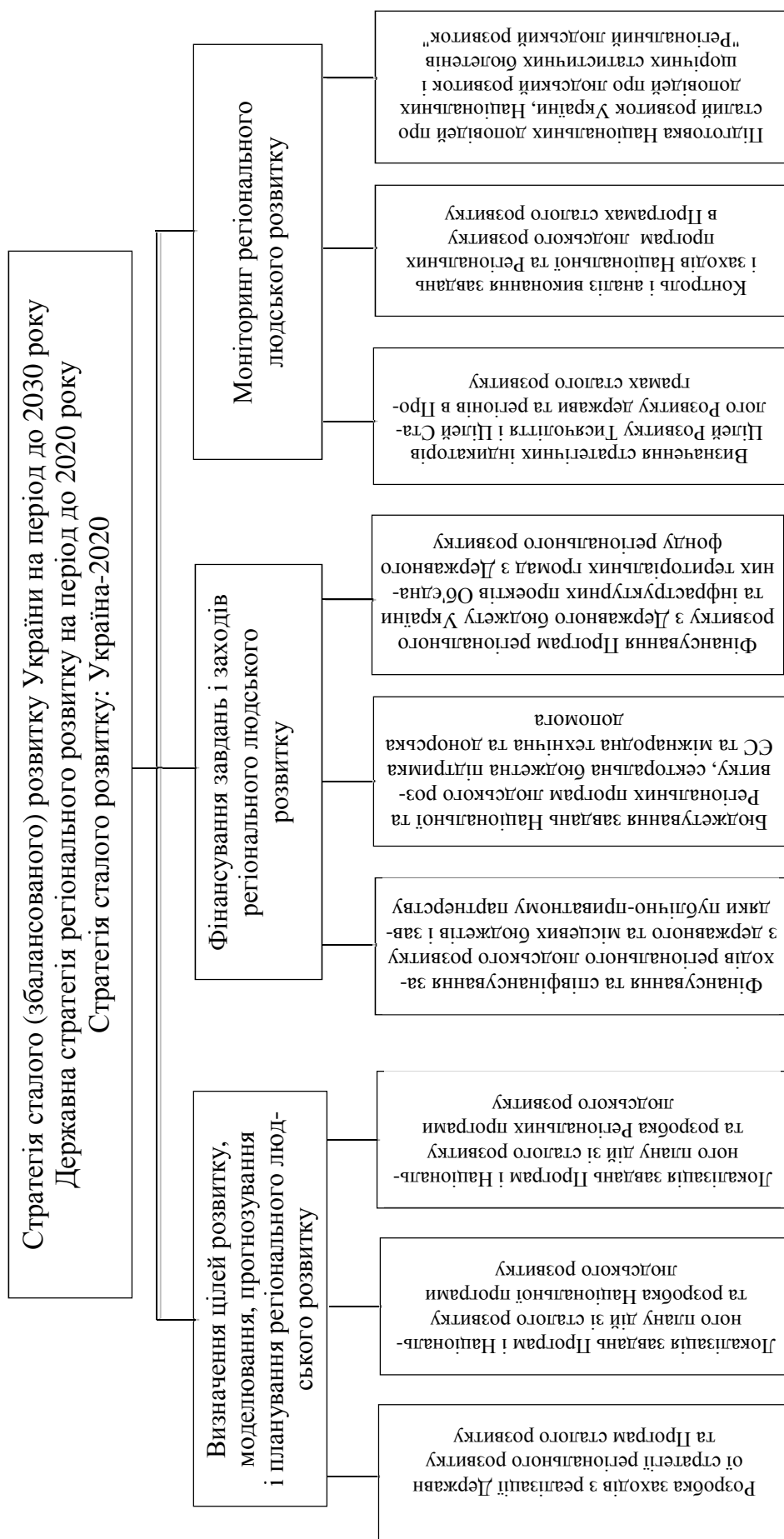
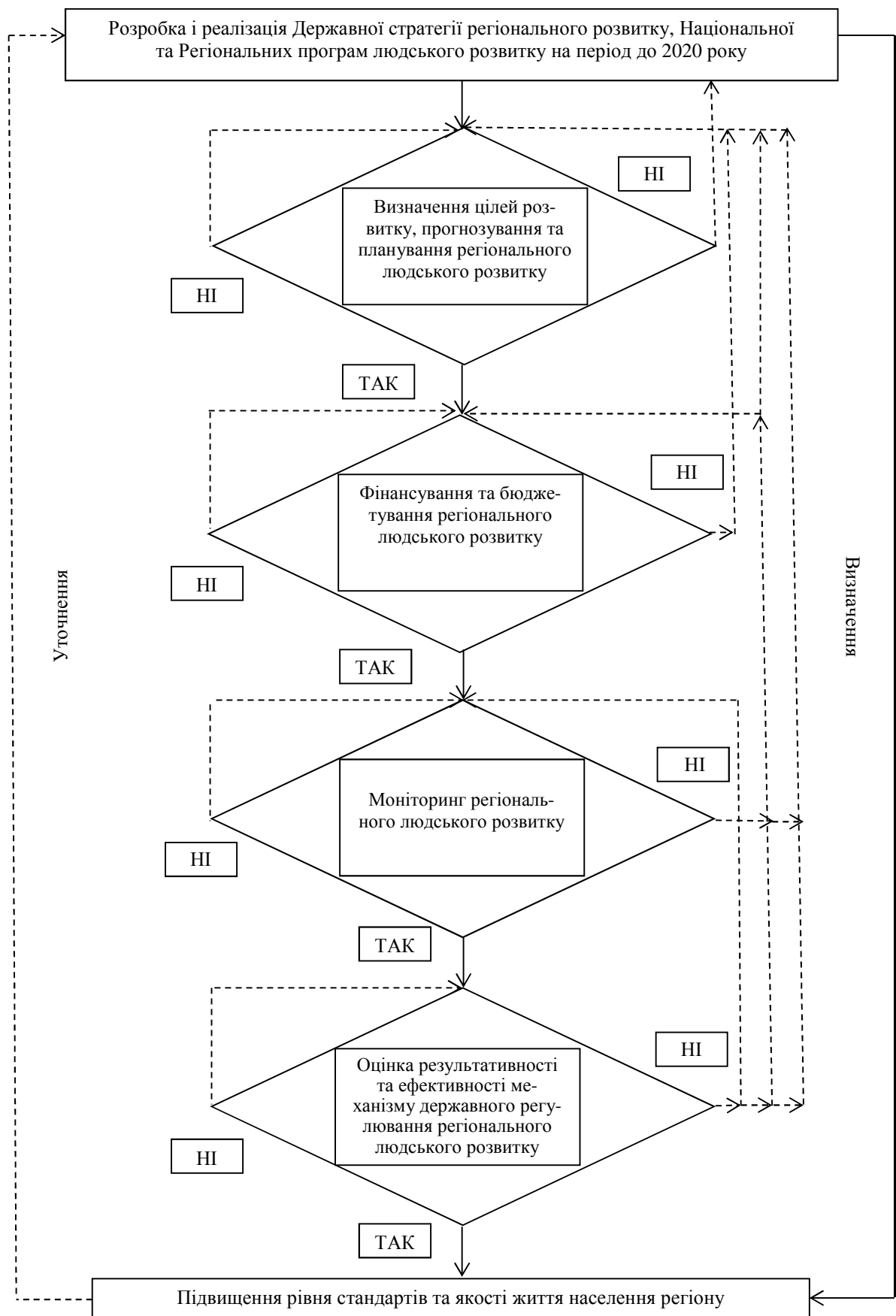

Рис. 1. Провідні елементи та основні складові механізму державного регулювання регіонального людського розвитку

Рис. 2. Алгоритм функціонування механізму державного регулювання регіонального людського розвитку

Таблиця 1

**Матриця завдань та індикаторів Цілей Розвитку Тисячоліття до 2015 року
по Україні, Хмельницькій і Чернівецькій областях¹**

Завдання	Індикатор	Значення цільового орієнтира на 2015 рік***		
		Україна	Область	
			Чернівецька	Хмельницька
1	2	3	4	5
ЦІЛЬ 1: ПОДОЛАННЯ БІДНОСТІ				
Завдання 1.А: Ліквідувати до 2015 року бідність за критерієм 5 дол. США на добу за ПКС	1.1. Частка населення, чиє добове споживання є нижчим 5 дол. США на добу за ПКС, %	<0,5	<0,5	<0,5
Завдання 1.В: Скоротити питому вагу бідного населення (за національним критерієм бідності) до 25% за рахунок зменшення чисельності бідних серед дітей та працюючих	1.2. Частка бідного населення за національним критерієм, %	25,0	20,0	20,0
	1.3. Частка бідних серед дітей, %	29,0	22,0	22,0
	1.4. Частка бідних серед працюючих осіб, %	15,0	11,0	11,0
Завдання 1.С: Зменшити в десять разів до 2015 року питому вагу населення, чиє споживання є нижчим рівня фактичного прожиткового мінімуму	1.5. Частка населення, чиє споживання є нижчим рівня фактичного прожиткового мінімуму, %	7,0	6,0	6,0
ЦІЛЬ 2: ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКІСНОЇ ОСВІТИ ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ				
Завдання 2.А: Підвищити рівень охоплення освітою	2.1. Чистий показник охоплення освітою у дошкільних навчальних закладах дітей 3-5 років, які проживають у міських поселеннях, %	95	93	100,0
	2.2. Чистий показник охоплення освітою у дошкільних навчальних закладах дітей 3-5 років, які проживають у сільській місцевості, %	60	60	75,9
	2.3. Чистий показник охоплення дітей повною загальною середньою освітою, %	99,9	99,9	99,0
	2.4. Чистий показник охоплення вищою освітою осіб віком від 17 до 22 років, %	56,0	35,5	33,0
	2.5. Сукупний валовий показник кількості працівників, які пройшли перепідготовку та підвищили свою кваліфікацію, тис. осіб	32,0	34,0	30,0
Завдання 2.В: Підвищити якість освіти	2.6. Кількість загальноосвітніх навчальних закладів, які мають підключення до Інтернету, %	90,0	100,0	100,0

1	2	3	4	5
ЦІЛЬ 3: ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ				
Завдання 3.А: Забезпечити тендерне співвідношення на рівні не менше 30 до 70% тієї чи іншої статі у представницьких органах влади та на вищих щаблях виконавчої влади	3.1. Тендерне співвідношення серед депутатів обласної ради (Верховної Ради України*), чис. жін./чис. чол.	30/70	15/85	20/80
	3.2. Тендерне співвідношення серед депутатів місцевих органів влади, чис. жін./чис. чол. (або навпаки)	50/50	15/85	20/70
	3.3. Тендерне співвідношення серед керівників органів виконавчої влади (вищих державних службовців (I–II посадових категорій)*, чис. жін./чис. чол.	30/70	29/80	20/70
Завдання 3.В: Скоротити наполовину розрив у доходах жінок і чоловіків	3.4. Співвідношення середнього рівня заробітної плати жінок до середнього рівня заробітної плати чоловіків, %	86	86	78
ЦІЛЬ 4: ЗМЕНШЕННЯ ДИТЯЧОЇ СМЕРТНОСТІ				
Завдання 4.А: Зменшити рівень смертності дітей віком до 5 років на чверть	4.1. Рівень смертності дітей віком до 5 років, кількість померлих дітей відповідного віку на 1000 народжених живими	11,0	2,19	1,85
	4.2. Рівень смертності немовлят, кількість померлих дітей віком до 1 року на 1000 народжених живими	9,3	8,01	8,3
ЦІЛЬ 5: ПОЛІПШЕННЯ ЗДОРОВ'Я МАТЕРІВ				
Завдання 5.А: Зменшити наполовину рівень материнської смертності	5.1. Рівень материнської смертності, кількість материнських смертей на 100 тис. народжених живими	13,0	8,0 -	7,6
	5.2. Рівень абортів, кількість абортів на 1000 жінок фертильного віку	15,1	12,0	9,9
ЦІЛЬ 6: ОБМЕЖЕННЯ ПОШИРЕННЯ ВІЛ-ІНФЕКЦІЇ/СНІД ТА ТУБЕРКУЛЬОЗУ І ЗАПОЧАТКУВАННЯ ТЕНДЕНЦІЇ ДО СКОРОЧЕННІ ЇХ МАСШТАБІВ				
Завдання 6.А: Зменшити на 13% темпи поширення ВІЛ-інфекції/СНІД	6.1. Кількість осіб з вперше встановленим діагнозом ВІЛ інфекції на 100 тис. населення	49,1	12,1	14,9*
	6.2. Зменшити темпи поширення ВІЛ інфекції/ СНІД, %*	+4,0	+10,0	+15,0
	6.3. Кількість померлих від хвороби, зумовленої ВІЛ на 100 тис. населення	8,0	4,0	3,4
	6.4. Рівень передачі ВІЛ-інфекції від матері до дитини, %	2,0	4,5	2,0

Закінчення табл. 1

1	2	3	4	5
Завдання 6.В: Зменшити на 20% рівень захворюваності на туберкульоз (порівняно з 2005 роком)	6.5. Кількість осіб з вперше встановленим діагнозом туберкульозу (у тому числі органів дихання) на 100 тис. населення	67,5	45,9	55,9 в т.ч. орг. д. 53,1
	6.6. Кількість померлих від туберкульозу на 100 тис. населення	15,0	10,2	7,7
ЦІЛЬ 7: СТАЛИЙ РОЗВИТОК ДОВКІЛЛЯ				
Завдання 7.А: Збільшити до 2015 року частку населення, що має доступ до централізованого водопостачання, зокрема до 90% міського населення та до 30% сільського населення	7.1. Частка населення міських поселень, що має доступ до централізованого водопостачання, % від загальної кількості міського населення	90	90	72,4
	7.2. Частка сільського населення, що має доступ до централізованого водопостачання, % від загальної кількості сільського населення	30	30	15,2
Завдання 7.В: Стабілізувати до 2020 року викиди парникових газів на рівні нижчому на 20% за рівень 1990 року	7.3. Обсяг шкідливих викидів в атмосферу від стаціонарних джерел забруднення, млн. т. на рік	4,7	3,8	18,3
	7.4. Обсяг шкідливих викидів в атмосферу від пересувних джерел забруднення, тис. т. на рік (млн. т. на рік*)	3,2	41,6	57,2
Завдання 7.С: Стабілізувати до 2015 року забруднення водних об'єктів. Стабілізувати на рівні 8500 млн. куб. м./ рік обсяг скидів стічних вод у поверхневі водні об'єкти	7.5. Обсяг скидів зворотних вод, млн. куб. м. на рік (2014 р.)	6584	42,16	43,0
Завдання 7.Д: Збільшити до 2015 року лісистість території України до 16,1% та площу природоохоронних територій. Розширити мережу заповідників, біосферних заповідників та національних природних парків до 3,5% від загальної площі території України і до 9,0% - загальну площу територій та об'єктів природно-заповідного фонду	7.6. Лісистість територій, відношення земель вкритих лісовою рослинністю, % до загальної площі території області (України*)	16,1	29,1	13,7
	7.7. Частка площі заповідників, біосферних заповідників, національних природних парків, % до загальної площі території області (України*)	3,5	2,3	13,1
	7.8. Частка площі територій та об'єктів природно-заповідного фонду області (України*), % до загальної площі території області (України*)	9,0	10,0	15,2

*** – за національними індикаторами.

¹ Локалізація Цілей Розвитку Тисячоліття у Чернівецькій області: аналітична доповідь. Чернівці, 2012. 92 с.² Розраховано за участі фахівців відповідних департаментів Хмельницької ОДА.

**Прогнозні розрахунки Індексу регіонального людського розвитку Хмельницької області
на період до 2020 року ¹**

Блоки	Показники	Роки				
		2016	2017	2018	2019	2020
Відтворення населення	Сумарний коефіцієнт народжуваності	1,665	1,688	1,712	1,735	1,758
	Дитяча смертність (смертність дітей у віці до 5 років), ‰	9,360	9,170	8,990	8,810	8,640
	Середня очікувана тривалість життя при народженні, років	71,960	72,150	72,350	72,540	72,730
	Ймовірність чоловіків дожити від 20 до 65 років	0,620	0,630	0,640	0,650	0,650
	Ймовірність жінок дожити від 20 до 65 років	0,875	0,881	0,886	0,892	0,897
Соціальне середовище	Коефіцієнт злочинності (кількість зареєстрованих злочинів на 100 тис. населення)	992,43	1012,88	1033,75	1055,05	1076,78
	Кількість хворих з вперше встановленим діагнозом активного туберкульозу (на 100 тис. населення)	55,840	55,770	55,710	55,650	55,580
	Кількість хворих з вперше встановленим діагнозом алкоголізму і алкогольних психозів, розладу психіки та поведінки внаслідок вживання наркотиків та інших психоактивних речовин (на 100 тис. населення)	127,740	128,690	129,640	130,600	131,570
	Кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (на 100 тис. дітей 0-17 років)	868,460	868,910	869,370	869,830	870,280
	Коефіцієнт підліткової народжуваності (15-17 років)	14,320	14,440	14,570	14,700	14,830
	Кількість померлих від навмисного самоушкодження (на 100 тис. населення)	18,750	18,780	18,800	18,830	18,860
Комфортне життя	Забезпеченість житлом у містах (загальна площа у розрахунку на 1 особу), м²	16,500	16,350	16,190	16,040	15,890
	Питома вага квартир (одноквартирних будинків), обладнаних централізованою каналізацією та водовідведенням у сільській місцевості, %	13,395	14,390	15,385	16,380	17,375
	Питома вага квартир (одноквартирних будинків), обладнаних централізованим газопостачанням або підлоговою електроплитою у сільській місцевості, %	89,390	89,480	89,570	89,670	89,760
	Інтегральний показник стану навколишнього середовища	0,548	0,547	0,547	0,546	0,545
	Планова ємність амбулаторно-поліклінічних закладів (на 10 тис. населення)	204,633	206,465	208,298	210,130	211,963
	Обсяг реалізованих населенню послуг (у розрахунку на 1 особу), грн.	875,63	944,26	1012,88	1081,51	1150,14
Добробут	Рівень бідності за відносним критерієм, % (питома вага населення, еквівалентні сукупні витрати якого не перевищують 75 % медіанного рівня)	29,445	29,378	29,319	29,268	29,222
	Питома вага домогосподарств які робили заощадження, або купували нерухомість (ОУЖД),%	18,692	18,681	18,671	18,660	18,649
	Кількість мінімальних продуктових кошиків, що можна придбати на середньодушовий доход в регіоні	3,483	3,611	3,738	3,866	3,993
	Валовий регіональний продукт на душу населення, грн	28758,5	33535,4	39105,8	45601,4	53176,0
	Наявність базового набору товарів тривалого користування, (питома вага домогосподарств, у яких були наявні всі товари базового набору: телевізор, холодильник, пральна машина)	80,410	82,125	83,840	85,555	87,269
Гідна праця	Рівень зайнятості населення (частка зайнятих серед населення 18-65 років),%	59,643	59,384	59,127	58,870	58,615
	Рівень безробіття (частка безробітних серед населення 18-65 років), %	9,197	9,057	8,920	8,784	8,651
	Частка працівників, які отримують зарплату менше 1,5 прожиткових мінімумів, %	18,170	16,815	15,561	14,400	13,327
	Частка працівників, які працюють в умовах, що не відповідають санітарно-гігієнічним нормам, %	22,482	22,871	23,267	23,669	24,079
	Співвідношення середньої заробітної плати до мінімальної	2,498	2,551	2,605	2,660	2,716
	Рівень охоплення соціальним страхуванням (частка застрахованих осіб у зайнятому населенні), %	42,378	40,252	38,233	36,315	34,494
Освіта	Чистий показник охоплення дошкільними навчальними закладами дітей 3-5 років, %	94,016	95,094	96,184	97,286	98,401
	Охоплення загальною середньою освітою дітей шкільного віку (6-18 років), %	99,109	99,118	99,127	99,136	99,145
	Частка осіб із вищою освітою серед населення 25 років і старше, %	36,093	36,593	37,100	37,614	38,135
	Середня тривалість навчання осіб віком 25 років і старше, років	11,706	11,812	11,920	12,028	12,137
	Середній бал за результатами Зовнішнього незалежного оцінювання (по всіх предметах)	148,685	148,337	147,989	147,642	147,294
Індекс людського розвитку в Хмельницькій області		3,750	3,781	3,811	3,842	3,873

¹ Розраховано за участі д.е.н., професора Р.О. Кулинич, зав. кафедрою математики, статистики та інформаційних технологій Хмельницького університету управління і права, члена Робочої групи Хмельницької ОДА з впровадження системи Прогнозування-Програмування-Бюджетування (ППБ) в діяльність обласної державної адміністрації.

Наступним етапом розробки Регіональної програми людського розвитку Хмельниччини стало

проведення порівняльного аналізу рейтингових оцінок 33-х показників ІРЛР за 2004-2015 роки Хмельницької області з Чернівецькою та Львівською, які в той час були лідерами в Україні за динамікою ІРЛР, а також з Тернопільською та Вінницькою областями як сусідами в Подільському Краї (у 2008-2009 роках пропонувалась з 24 адміністративних областей України створити 8 адміністративно-територіальних Країв, до одного з яких – Поділля – були включені Вінницька, Хмельницька і Тернопільська області [7]). Результати виконаних оцінок і аналізів стали основою уточнення та нової редакції стратегічних і операційних цілей розвитку Хмельницької області у відповідності з ЦРТ, ЦСР та Державною стратегією регіонального розвитку на період до 2020 року.

Робочою групою Хмельницької ОДА по впровадженню системи ППБ були запропоновані дві нові стратегічні цілі для області на період до 2020 року.

Перша ціль – **"Підвищення рівня та якості життя населення області"**, операційними цілями якої були визначені 7 національних ЦРТ.

Підставами введення нової цілі були такі передумови: конкретизація цілі 2 "Територіальна соціально-економічна інтеграція і просторовий розвиток" Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року (за постановою Уряду від 06.08.2014 року № 385); Цілі і індикатори "Стратегії сталого розвитку: Україна-2020" (за Указом Президента України від 12.01.2015 року №5); Стратегічні індикатори розвитку Хмельницької області на період до 2020 року (за постановами Уряду від 06.08.2014 року № 385 та від 07.10.2015 року № 821); Стратегічні індикатори розвитку областей Подільського Краю (Вінницька, Хмельницька, Тернопільська області) на період до 2020 року; Матриця завдань та індикаторів ЦРТ, досягнення яких передбачалось у 2015 році та завдання по їх завершенню на період до 2020 року (див. табл. 1); Прогнозні розрахунки 33 показників за 6-ма блоками Індексу регіонального людського розвитку Хмельницької області на 2016-2020 роки (див. табл. 2).

Друга ціль – **"Удосконалення системи стратегічного планування регіонального розвитку на рівні області"** з операційним цілями:

2.1. Впровадження механізму державного регулювання регіонального людського розвитку.

2.2. Інституційне забезпечення регіонального розвитку на рівні області (на виконання Постанови Уряду від 07.10.2015 року № 821 – п. 17).

2.3. Створення Центру сталого розвитку як наукового підрозділу Хмельницького університету управління та права (на прикладі Центру сталого розвитку Ужгородського національного університету).

2.4. Проведення Регіональних консультацій в адміністративних районах області щодо адаптації і локалізації 17 Цілей Сталого Розвитку і підготовка відповідної Науково-аналітичної доповіді.

2.5. Оцінка результативності та ефективності реалізації 58-ми Цільових програм, що знаходяться на контролі Облради, та визначення пріоритетних

регіональних комплексних програм, до яких необхідно внести зміни щодо імплементації завдань та індикаторів досягнення областю Цілей Розвитку Тисячоліття на період до 2020 року.

2.6. Розробка Програми сталого (еколого-соціального) розвитку Хмельницької області на період до 2020 року, виходячи з завдань та індикаторів покращення Індексу регіонального людського розвитку.

2.7. Розробка Стратегії сталого (еколого-соціального) розвитку Хмельницької області на періоди до 2027 року та до 2030 року і Плану заходів з їх реалізації на 2021-2023 рр., 2024-2027 рр., 2028-2030 рр.

Підставами введення нової цілі були такі передумови: конкретизація цілі 3 "Ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку" Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року (за постановою Уряду від 06.08.2014 року № 385); індикатори "Стратегії сталого розвитку: Україна-2020 (за Указом Президента України від 12.01.2015 року №5)"; Проект Стратегії сталого (збалансованого) розвитку України на період до 2030 року.

Операційні цілі для нових стратегічних цілей 1 і 2 на період до 2020 року було намічено уточнити після визначення для Хмельницької області завдань та індикаторів пріоритетних ЦСР, які забезпечать еволюційний перехід від ЦРТ на період до 2015 року до ЦСР на період до 2030 року.

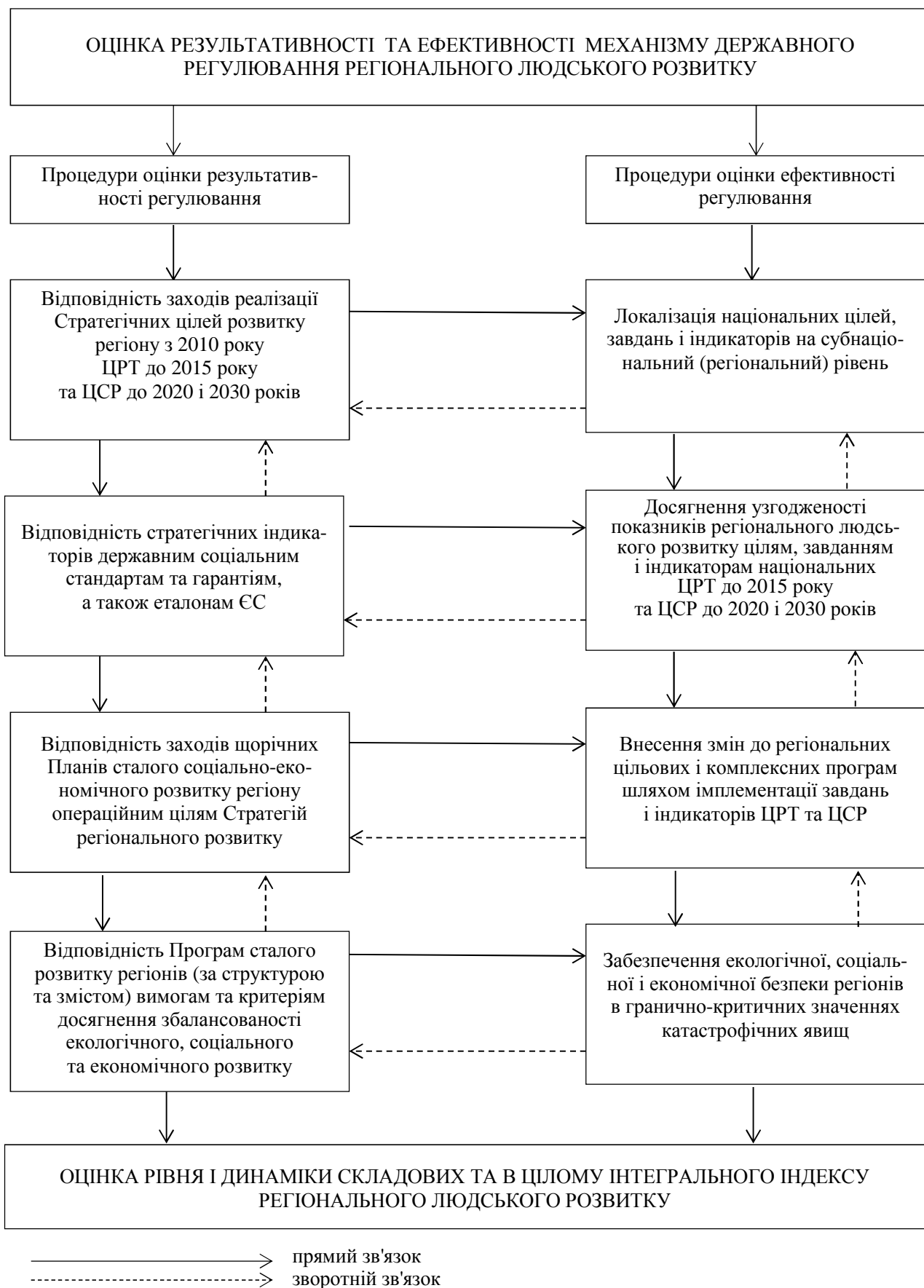
Стратегічна ціль 3 – Підвищення рівня конкурентоспроможності області (нова редакція стратегічної цілі № 1 Стратегії регіонального розвитку Хмельницької області на період до 2020 року, яка була розроблена в 2010-2011 роках) зі збереженням минулої редакції операційних цілей.

Стратегічна ціль 4 – Забезпечення росту регіонального потенціалу (вирішення наскрізних проблем) з уточненням минулої редакції операційних цілей, виходячи зі стану їх досягнення у 2011-2016 роках згідно Планів заходів з їх реалізації на 2011-2014 роки та на 2015-2017 роки.

Стратегічна ціль 5 – Розвиток сільських територій та територій навколо міст регіону (збереження минулої редакції цілі 3 діючої Стратегії регіонального розвитку Хмельницької області на період до 2020 року) з уточненням редакції операційних цілей відповідно до складових цілі № 1 Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року.

Стратегічна ціль 6 – Реалізація туристичного потенціалу регіону (збереження редакції цілі 2 діючої Стратегії регіонального розвитку Хмельницької області на період до 2020 року) з уточненням редакції операційних цілей, виходячи зі стану їх досягнення у 2011-2016 роках згідно Планів заходів з їх реалізації на 2011-2014 роки та на 2015-2017 роки.

Нові перші дві стратегічні цілі уточненої Стратегії регіонального розвитку Хмельницької області на період до 2020 року є передумовами обґрунтування стратегічних і операційних цілей регіону на

Рис. 3. Логічна схема оцінки результативності та ефективності механізму державного регулювання регіонального людського розвитку

періоди до 2027 та до 2030 року відповідно до постанови Уряду від 11 листопада 2015 року №932.

План заходів на 2018-2020 роки з реалізації уточненої Стратегії регіонального розвитку Хмельницької області на період до 2020 року був орієнтований на включення 6-ти Програм, які за назвами співпадають з назвами 6-ти стратегічних цілей розвитку.

Робочою групою Хмельницької ОДА з впровадження системи ППБ в діяльність облдержадміністрації рекомендована типова структура цих Програм: Напрями Програми; Проектні ідеї; Масштаби впливу ідеї; Терміни виконання; Засоби реалізації;

Прогнозний фінансовий план; Умови і ризики; Основні ризики здійснення; Очікувані результати; Показники-індикатори моніторингу.

Уряд України 20 грудня 2017 року прийняв Постанову № 1029 "Деякі питання удосконалення системи моніторингу та оцінки результативності реалізації державної регіональної політики", в якій затвердив спрощену Методику та Порядок проведення розрахунків Індексу регіонального людського розвитку [8].

Ця Методика 2017 року включає три блоки з 8 показниками, які начебто характеризують складові регіонального людського розвитку (табл. 3).

Таблиця 3

Показники, що застосовуються для розрахунку Індексу регіонального людського розвитку з 2017 року

№ з/п	Найменування показника	Характеристика показника	Відповідальний за подання даних
1. Довге та здорове життя			
1.1	Середня очікувана тривалість життя при народженні, років	інтегральний показник здоров'я населення	Держстат
1.2	Загальний коефіцієнт приросту (скорочення) чисельності населення, на 1000 осіб наявного населення, проміле	інтенсивність зростання (скорочення) чисельності населення	Держстат
1.3	Коефіцієнт смертності від навмисного самоушкодження, на 100 тис. осіб наявного населення, просантиміле	вплив на психічне здоров'я населення соціальної нестабільності та напруженості у суспільстві	Держстат
2. Добробут та гідні умови праці			
2.1	Обсяг видатків місцевих бюджетів (з урахуванням міжбюджетних трансфертів) на одну особу, гривень	стан формування фінансової бази для розвитку в регіонах, у тому числі соціальної спрямованості (на освіту, охорону здоров'я та соціальний захист населення)	Мінфін
2.2	Відношення середньої заробітної плати до мінімальної, разів	фактичний розмір середньомісячної заробітної плати в регіонах відносно законодавчо встановленої мінімальної заробітної плати як основної державної гарантії у сфері оплати праці	Мінсоцполітики
2.3	Рівень працевлаштування зареєстрованих безробітних, відсотків до кількості громадян, які мали статус безробітного протягом року	створення сприятливих умов для працевлаштування зареєстрованих безробітних	Мінсоцполітики
3. Освіта			
3.1	Чистий показник охоплення дошкільними навчальними закладами дітей віком три - п'ять років, відсотків до загальної кількості дітей такого віку	рівень соціалізації дітей дошкільного віку, що сприяє їх фізичному та психічному розвитку	Держстат
3.2	Кількість випускників вищих навчальних закладів I-IV рівня акредитації, відсотків до загальної кількості населення у віці 25-70 років	рівень освітньо-кваліфікаційної підготовки дорослого населення	Держстат

У спрощеній системі оцінки ІРЛР тільки один показник використовується як дестимулятор – коефіцієнт смертності від навмисного самоушкодження, на 100 тис. осіб наявного населення, просантиміле.

У попередній Методиці 2012 року з 33 показників 11 розглядалися як показники-дестимулятори, а результати їх прогнозних розрахунків ставали основою обґрунтування конкретних пропозицій у Пла-

нах заходів на 2018-2020 роки для реалізації Регіональних стратегій на період до 2020 року.

Затверджений вказаною Постановою Уряду Порядок проведення розрахунку ІРЛР намічено здійснювати у такій послідовності:

1) Мінфін, Мінсоцполітики та Держстат проводять збирання та розрахунок даних за показниками, зазначеними у табл. 4, та подають їх щороку до 15 липня Мінрегіону для проведення розрахунку Індексу регіонального людського розвитку;

2) Мінрегіон узагальнює подану інформацію та надсилає її щороку до 1 серпня Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським держадміністраціям;

3) Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації на підставі отриманої інформації подають щороку до 25 серпня Мінрегіону аналітичну записку про основні тенденції зміни значень цих показників (див. табл. 4);

4) Мінрегіон:

– на підставі отриманої інформації проводить розрахунок Індексу регіонального людського розвитку відповідно до Методики проведення розрахунку Індексу регіонального людського розвитку та подає його щороку до 15 вересня Кабінетові Міністрів України;

– оприлюднює результати розрахунку Індексу регіонального людського розвитку разом із аналітичними записками Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій про основні тенденції зміни значень показників на своєму офіційному веб-сайті.

Тобто, спрощена схема моніторингу та рейтингової оцінки ІРЛР достатньо трудомістка як за ієрархією так і у часі і тому має чисто інформаційний характер. У її використанні не передбачено зворотних зв'язків від центральних органів виконавчої влади до органів влади адміністративних областей і адміністративних районів для здійснення державного регулювання регіонального людського розвитку за системою ППБ.

У вересні 2018 року Директорат регіонального розвитку Мінрегіону України надрукував розрахунок ІРЛР за 2017 рік за 8-ма показниками трьох аспектів людського розвитку в 22 адміністративних областях України (крім Луганської, Донецької і АР Крим).

Оцінки ІРЛР за 2017 рік по областях представлені не як аспекти регіонального людського розвитку, а як напрями досліджень: «Довге та здорове життя», «Добробут та гідні умови праці», «Освіта». При цьому динаміка зміни інтегральних значень ІРЛР була наведена починаючи з 2013 року по всіх областях та в цілому по Україні.

По Луганській і Донецькій областях та АР Крим з 2014 року здійснення розрахунків ІРЛР визнано не коректним у зв'язку з відсутністю інформації по частині тимчасово окупованих територій України.

У 2017 році в цілому по Україні за цією методикою (три аспекти, вісім показників-індикаторів, які не були перевірені на дійсність виміру людського розвитку) ІРЛР склав 0,65. Числове значення ІРЛР в цілому по Україні одного порядку зі значенням ІЛР при порівнянні країн у світовому вимірі.

Тобто, складається враження, що придуманий Мінрегіоном за ініціативою Уряду новий метод виміру ІРЛР для того, щоб продемонструвати наступне: після Революції Гідності 2014 року Україна

дійсно ввійде до 50 кращих країн світу у 2020 році згідно «Середньострокового плану пріоритетних дій Уряду на період до 2020 року» (за розпорядженням Кабінету Міністрів України від 03.04.2017 року №275-р за підписом В. Гройсмана).

Перші десять місць рангової оцінки ІРЛР за результатами 2017 року згідно зі стисло розглянутою Методикою зайняли м. Київ (0,80) та наступні області: Львівська (0,71), Київська (0,70), Чернівецька (0,69), Харківська (0,68), Тернопільська (0,67), Закарпатська (0,66), Волинська (0,65), Івано-Франківська (0,65), Рівненська (0,65).

Результати розрахунків ІРЛР за Методикою 2017 року засвідчують про наявність від'ємного значення загального коефіцієнту приросту (скорочення) чисельності населення на 1000 осіб наявного населення крім м. Києва. А от як або в якій мірі це позначилось на зростанні обсягів видатків місцевих бюджетів з урахування міжбюджетних трансфертів на одну особу не оцінено.

Натомість результати аналізу динаміки таких складових оцінки ІРЛР як рівень працевлаштування зареєстрованих безробітних, відношення середньої заробітної плати до мінімальної, коефіцієнт смертності від навмисного самоушкодження на 100 тис. осіб наявного населення можливо і служитимуть для обґрунтування відповідних додаткових заходів через рік після їх виміру, тобто на 2019 рік (при уточненні Плану заходів на 2018-2020 роки з реалізації Регіональних стратегій розвитку на період до 2020 року).

Числові оцінки ІРЛР для адміністративних областей за Методикою 2017 року визначені однаково для наступних груп областей: 0,65 – Волинська, Івано-Франківська, Рівненська, України в цілому; 0,64 – Дніпропетровська, Сумська, Черкаська, Хмельницька; 0,63 – Полтавська, Миколаївська, Одеська, Вінницька, Закарпатська; 0,62 – Житомирська, Херсонська; 0,61 – Кіровоградська і Чернігівська. Тобто, спрощена Методика 2017 р. не дозволяє здійснювати рейтингові оцінки місць областей на єдиній шкалі виміру їх ІРЛР, а також здійснювати порівняння ІРЛР областей з середнім значенням ІРЛР України в цілому, як критерію фінансового вирівнювання регіонального людського розвитку, а також критерію розподілу коштів з Державного фонду регіонального розвитку.

Крім того, наявна відсутність диференціації рейтингової оцінки складових і інтегрального значення ІРЛР адміністративних областей України для оцінки ефективності державної регіональної політики та для обґрунтування заходів щодо її підвищення тільки за вказаними трьома «аспектами» людського розвитку і з використанням тільки 8 показників-індикаторів, з яких тільки один – деструктивний. Тобто показник – дестимулятор розвитку.

Але в серпні-вересні 2018 року за даними Держстату України рейтингові оцінки ІРЛР 2017 року залишаються більш продуктивними для обґрунтування відповідних заходів за результатами оцінки динаміки 33 показників – індикаторів усіх 6 аспектів

людського розвитку в регіонах за Методикою 2012 року (див. табл. 2).

Наявна можливість уточнення намічених раніше пріоритетних напрямів розвитку та розробка додаткових заходів для нівелювання негативної динаміки та рівня показників – дестимуляторів.

Крім того, використання Облдержадміністраціями та Облрадами Методики виміру ІРЛР 2012 року підвищить рівень і зміст їх планово-аналітичної роботи, а для органів загальнонаціональної влади – визначати професійно-діловий рейтинг керівників адміністративних областей.

У зв'язку з цим можна констатувати, що мекнеджмент стратегічного вимірювання ІРЛР в Українському Донбасі та на Поділлі, який обґрунтовується у статті, повинен визначати порядок відновлення соціально-економічних відносин держави і регіону з використанням ідей і положень бюджетного федералізму та регламентувати складові механізми державотворення на основі виявлення відповідних об'єктивних процесів, тенденцій і закономірностей людського розвитку, управлінських прорахунків та неврахованих викликів у 2003-2013 роках, а також на використанні принципів і законів християнської, фізичної та природної економіки.

Одна з проблем даного аналітичного дослідження полягає в оцінці можливостей Методики вимірювання регіонального людського розвитку 2012 року (6 аспектів, 33 показники-індикатори) для прогнозування складових та в цілому ІРЛР по Українському Донбасу та Поділлі спочатку до 2020 року, а потім і до 2027 та 2030 років в межах адміністративно-територіальних кордонів Луганської і Донецької областей 2013 року та областей Поділля.

Справа в тому, що Голова Облдержадміністрації, керівник обласної військово-цивільної адміністрації Донецької області видав розпорядження від 24 січня 2019 року №65/5-19 «Про розробку Стратегії розвитку Донецької області та планів заходів з її реалізації». Розпорядженням передбачається, що формування Стратегії повинно здійснюватись на виконання Закону України «Про засади державної регіональної політики» та постанови Уряду від 11 листопада 2015 року №932 «Про затвердження порядку розроблення регіональних стратегій розвитку, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів» із змінами.

Розпорядженням Донецької облдержадміністрації від 21 січня 2019 року передбачено створення координаційної, робочих і фокус-груп за напрямками:

- 1) "Економічний розвиток і зайнятість населення";
- 2) "Підвищення спроможності громад надавати якісні послуги населенню";
- 3) "Людський розвиток";
- 4) "Розбудова безпечного суспільства".

Фокус-групи створені для обговорення пріоритетів смарт-спеціалізації та ІТ-галузі.

Публікація Донецької ОДА від 27 березня 2019 року щодо процедур розробки Стратегії розвитку Донеччини до 2027 року розкриває організаційний план заходів та відповідальних з розробки проєктів Стратегії. Головне при цьому – визначення терміну дії майбутньої стратегії – на період до 2027 року, який чомусь не вказано в розпорядженні, а також інформація щодо створення робочих груп, в тому числі за напрямом «Людський розвиток», перше засідання якої відбулось 21 березня 2019 року.

Дивним є посилання в указаному розпорядженні на постанову Уряду від 11 листопада 2015 року №932, яке практично не враховане, не зважаючи на наступне:

п6. Розроблення проєктів регіональних стратегій починається не пізніше ніж за 15 місяців до завершення строку реалізації діючої регіональної стратегії.

п7. Регіональні стратегії розробляються на період дії Державної стратегії регіонального розвитку України та повинні відповідати її положенням.

п.8. Розроблення регіональних стратегій здійснюється на засадах смарт-спеціалізації з врахуванням:

– результатів проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації діючої регіональної стратегії, що передбачає аналіз позитивних та негативних аспектів, які вплинули на досягнення цілей діючої регіональної стратегії;

– стратегії розвитку міст, селищ, сіл, стратегічних пріоритетів розвитку районів відповідного регіону.

п.9. У проєкті регіональної стратегії зазначаються:

– тенденції та основні проблеми соціально-економічного розвитку регіону, що включають результати SWOT-аналізу регіонального розвитку та оцінки його природно-ресурсного, виробничого, трудового, наукового, фінансового та інноваційного потенціалу, визначені на засадах старт-спеціалізації, зовнішні тенденції інноваційного розвитку, що впливатимуть на розвиток регіону;

– стратегічні цілі, пріоритети розвитку регіону, зокрема ті, що визначені на засадах смарт-спеціалізації, відповідно до стратегічного бачення розвитку регіону;

– оперативні цілі для забезпечення досягнення стратегічних цілей;

– основні завдання, етапи та механізми їх реалізації;

– система моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональної стратегії, що передбачає кількісні та якісні індикатори досягнення цілей, визначених регіональною стратегією, прогноз економічного розвитку регіону та період реалізації стратегії.

п.9¹. Стратегічні цілі визначаються за результатами розгляду та обговорення аналітичної частини проєкту регіональної стратегії, а також відповідно до стратегічного бачення розвитку регіону на основі

порівняльних переваг, викликів та ризиків, визначених за результатами SWOT-аналізу регіонального розвитку.

Не менше ніж одна стратегічна ціль регіональної стратегії визначається на засадах смарт-спеціалізації та передбачає інноваційний розвиток пріоритетних видів економічної діяльності регіону, підвищення рівня конкурентоспроможності.

Тобто відповідальні працівники Мінрегіону України, які визначили Методику розробки регіональних стратегій і Планів заходів з їх реалізації, самі її не дотримуються і разом з керівниками Уряду не організували формування Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2027 року в цілому для України та виконання вказаних пп. 7, 8, 9, 9.4 і тим самим вони порушили такі принципи проектування, які використовуються в країнах-членах ЄС – узгодженість, ієрархічність та взаємопов'язаність, що вимагає передбачення у планувальних документах нижчого рівня узгодженості з планами вищого рівня з можливо більшою конкретизацією.

А як бути з позицією щодо такої ініціативи розроблення Стратегії до 2027 року, коли штучно ігнорується невизнана, але діюча Донецька Народна Республіка? Регіональна стратегія розвитку Донецької області на період до 2020 року завдяки зусиллям фахівців Інституту економіки промисловості НАН України та академіків Академії економічних наук України була підготовлена в адміністративно-територіальних межах області 2013 року. Мінські угоди 2014 року щодо припинення військових дій й досі не виконуються.

У зв'язку з цим виникають питання: в яких межах та за якими аспектами і показниками-індикаторами людського розвитку в Донецькій області необхідно їх прогнозувати на період до 2027 року?

В Проекті Концепції державної цільової програми з відновлення та розбудови миру у східних регіонах України, підготовленої ще у 2016 році вченими і фахівцями Інституту економіки промисловості НАН України, було наголошено, що у Державній стратегії сталого розвитку на період до 2020 року та у Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року «у **необхідних обсягах відсутні напрями та заходи, які сприяють розбудові та відновленню миру на сході країни. У Регіональних стратегіях розвитку Донецької і Луганської областей не містяться позиції які спрямовані на розбудову миру**» [9, с. 5].

Тому відновлення миру та територіальної єдності непідконтрольної та підконтрольної частин Донецької області вимагає організації спільної розробки Регіональних стратегій розвитку області в межах 2013 року на період до 2027 року і Планів заходів з її реалізації на 2021-2023 роки та на 2024-2027 роки. Спільна аналітико-прогнозна робота цих

частин Донецької області – основа досягнення її територіальної єдності.

Виходячи з зазначеної проблеми стратегічного виміру ІРЛР та його прогнозування по Луганській та Донецькій областях, **мета і завдання** подальшого аналітико-статистичного дослідження визначені наступним чином.

Мета дослідження – обґрунтування алгоритму моделювання показників-індикаторів Індексу регіонального людського розвитку в Українському Донбасі на основі Методики вимірювання ІРЛР 2012 року за 6 аспектами та 33 показниками (22 показника-стимулятора, 11 показників-дестимуляторів розвитку); проведення прогностичних розрахунків з 2014 по 2020 рік на базі статистичних даних 2003-2013 років, тобто з моменту прийняття загальнонаціональною владою нових рішень як в державній регіональній політиці, так і в організаційно-методичному забезпеченні розробки Регіональних стратегій і Планів заходів з їх реалізації.

Виходячи з викладеного серед завдань дослідження були виділені такі:

1) збереження усіх 6-ти аспектів виміру ІРЛР з мінімізацією 33-х показників до такої їх кількості, якої достатньо для найбільш повної характеристики регіонального людського розвитку, окремо в Луганській і окремо в Донецькій областях;

2) розгляд етапів моделювання та прогнозування ІРЛР адміністративних областей Українського Донбасу в послідовності стратегічного інтегрального виміру з можливістю проектування складових, виходячи з бажаного рівня інтегрального індексу;

3) визначення показників – дестимуляторів регіонального людського розвитку в Українському Донбасі для розробки Планів заходів з реалізації Регіональних стратегій з метою зменшення їх негативної динаміки або зміни на позитивну;

4) визначення показників-стимуляторів регіонального людського розвитку в Українському Донбасі при розробці Планів заходів з реалізації Регіональних стратегій для підвищення їх рівня та скорості змін;

5) проведення порівняльної рейтингової оцінки перших 10 місць з 22 областей України за методами виміру ІРЛР 2001, 2012 та 2017 років.

Моделювання і прогнозування ІРЛР Луганської і Донецької областей¹. Побудова відповідної економіко-математичної моделі оцінки ІРЛР передбачає проведення наступних етапів аналітико-статистичного дослідження:

- 1) постановочного;
- 2) параметризації (специфікації);
- 3) інформаційного;
- 4) ідентифікаційного;
- 5) верифікаційного.

¹ Підготовлено разом з Д.М. Артеменко (сертифікований експерт-оцінювач, здобувач, ТОВ «Інвестиційно-правова група», м. Київ).

На першому етапі визначаються цілі моделювання та попередній відбір пояснюючих змінних (обумовлюючих факторів).

Другий етап базується на визначенні загального виду моделі.

На третьому етапі моделювання здійснюється збір статистичних даних для побудови моделі.

На четвертому етапі розробки моделі відбувається її ідентифікація, що передбачає проведення статистичного аналізу та визначення значимості її параметрів.

П'ятий заключний етап формування моделі ґрунтується на визначенні адекватності побудованої моделі реальним процесам оцінки ІРЛР.

На ІРЛР впливає певна множина факторів, які згруповані виміром наведених у табл. 3 тридцяти трьох показників.

Тому для побудови економіко-математичної моделі прогнозування ІРЛР доцільним стає використання методів регресійного аналізу, оскільки вони дозволять визначити взаємозв'язок між різними показниками та розрахувати їх вплив на формування цього інтегрального індексу.

Вивчення принципів та закономірностей формування ІРЛР дозволив констатувати його лінійну залежність від обумовлюючих факторів.

Тому для побудови моделі стало доцільним обрання лінійної регресії, яка має наступний математичний вираз:

$$Y_i = \beta_0 + \beta_1 X_{i1} + \beta_2 X_{i2} + \dots + \beta_p X_{ip} + \varepsilon_i, \quad (1)$$

де Y_i – прогнозне значення індексу людського розвитку (ІРЛР) в області;

β_p – параметри регресійної моделі;

ε_i – похибка моделі;

X_{ip} – значення змінного фактору.

Наступним етапом побудови економіко-математичної моделі оцінки ІРЛР став збір статистичної інформації, яка була представлена Держстатом України для розрахунків щорічних статистичних бюлетенів "Регіональний людський розвиток" починаючи з 2004 року.

Наступним кроком побудови прогнозованої моделі оцінки ІРЛР став етап її ідентифікації, оскільки при цьому визначаються її параметри та вплив і значимість кожного фактора на результативний показник.

Визначення параметрів регресійної моделі доцільно здійснювати за формулою:

$$\begin{pmatrix} \beta_1 \\ \dots \\ \beta_p \end{pmatrix} = R^{-1} \begin{pmatrix} r_{ix1} \\ \dots \\ r_{ixp} \end{pmatrix}, \quad (2)$$

де r_{ixp} – парні коефіцієнти кореляції;

R^{-1} – визначник оберненої кореляційної матриці.

В свою чергу для розрахунку коефіцієнтів кореляції, як правило, використовується наступна формула:

$$r = \frac{n \sum_{i=1}^n x_i y_i - (\sum_{i=1}^n x_i)(\sum_{i=1}^n y_i)}{\sqrt{n \sum_{i=1}^n x_i^2 - (\sum_{i=1}^n x_i)^2} \times \sqrt{n \sum_{i=1}^n y_i^2 - (\sum_{i=1}^n y_i)^2}}, \quad (3)$$

де x_i , y_i – значення відповідних показників;

n – кількість спостережень.

Ідентифікація моделі прогнозування ІРЛР передбачає визначення її параметрів залежно від рівня показника кореляції, що встановлює щільність взаємозв'язку між впливом окремого фактора та рівнем ІРЛР.

Дослідження динаміки змін окремих факторів надає підстави констатувати певну їх взаємозалежність та взаємообумовленість. Цей факт став підґрунтям для виникнення гіпотези про мультиколінеарність між відібраними показниками. Тому перед визначенням параметрів моделі вони були перевірена на наявність мультиколінеарності між обраними факторами.

Оскільки до моделі входить більш ніж дві змінні, то для визначення їх мультиколінеарності був використаний алгоритм Фаррара–Глобера [10, с. 122–123].

Тестування на мультиколінеарність за методом Фаррара–Глобера здійснювалось шляхом побудови кореляційної матриці змінних показників за формулою:

$$R = X_C T \cdot X_C, \quad (4)$$

де X_C – матриця стандартизованих змінних.

Елементи стандартизованої матриці доцільно розраховувати за формулою:

$$X_{ij}^c = \frac{x_{ij} - X_j}{\sqrt{\sum_{i=1}^n (x_{ij} - X_j)^2}}, \quad (5)$$

де X_j – середнє значення j -го фактора.

Для знаходження елементів кореляційної матриці R послідовно використовуються вбудовані функції Excel – транспонування матриць – "ТРАНСП" та множення матриць – "МУМНОЖ".

За результатами економіко-статистичного аналізу показників оцінки ІРЛР з використанням кореляційної матриці попередня система з 33 показників прийняла наступний перелік з 16 показників для прогнозування ІРЛР:

1) X_6 – коефіцієнт злочинності (кількість зареєстрованих злочинів на 100 тис. населення);

2) X_8 – кількість хворих з вперше встановленим діагнозом алкоголізму і алкогольних психозів, розладу психіки та поведінки внаслідок вживання наркотиків та інших психоактивних речовин (на 100 тис. населення);

3) X_9 – кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (на 100 тис. дітей 0-17 років);

4) X_{10} – коефіцієнт підліткової народжуваності (15-17 років),

5) X_{12} – забезпеченість житлом у містах (загальна площа у розрахунку на 1 особу), m^2 ;

6) X_{14} – питома вага квартир (одноквартирних будинків), обладнаних централізованим газопостачанням або підлоговою електроплитою у сільській місцевості, %;

7) X_{15} – інтегральний показник стану навколишнього середовища;

8) X_{18} – рівень бідності за відносним критерієм, % (питома вага населення, еквівалентні су-

купні витрати якого не перевищують 75% медіанного рівня);

9) X19 – питома вага домогосподарств які робили заощадження, або купували нерухомість (ОУЖД), %;

10) X23 – рівень зайнятості населення (частка зайнятих серед населення 18-65 років), %;

11) X24 – рівень безробіття (частка безробітних серед населення 18-65 років), %;

12) X27 – співвідношення середньої заробітної плати до мінімальної;

13) X30 – охоплення загальною середньою освітою дітей шкільного віку (6-18 років), %;

14) X31 – частка осіб із вищою освітою серед населення 25 років і старше, %;

15) X32 – середня тривалість навчання осіб віком 25 років і старше, років;

16) X33 – середній бал за результатами зовнішнього незалежного оцінювання (по всіх предметах).

На основі отриманих даних знайдені параметри моделі прогнозування ІРЛР для Українського Донбасу:

Донецька область		Луганська область		
β_0	0,4092	β_0	12,3528	(6)
β_6	-0,0157	β_6	-0,0023	
β_8	0,0004	β_8	-0,00085	
β_9	0,0009	β_9	-0,00023	
β_{10}	0,00	β_{10}	-0,0016	
β_{12}	0,00	β_{12}	-0,0845	
β_{14}	0,00	β_{14}	0,00	
β_{15}	0,0069	β_{15}	0,00	
β_{18}	0,0042	β_{18}	-0,0019	
β_{19}	0,00	β_{19}	0,0075	
β_{23}	0,0218	β_{23}	-0,1058	
β_{24}	-0,0114	β_{24}	0,00	
β_{27}	-0,0104	β_{27}	0,00	
β_{30}	0,00	β_{30}	0,00	
β_{31}	0,00	β_{31}	0,0216	
β_{32}	0,0381	β_{32}	0,00	
β_{33}	0,00	β_{33}	0,00	

Відомо, що для обчислення параметрів функції регресії, як правило, рекомендується використовувати вбудовану функцію MS Excel "ЛІНЕЙН", оскільки вона дозволяє уникнути громіздких розрахунків та визначити майже всі показники, що характеризують адекватність побудованої моделі.

Враховавши наявність нульових коефіцієнтів (Донецька область – X₁₅, X₂₄, X₂₇, X₃₂; Луганська область – X₁₂, X₁₅, X₂₇, X₃₂), регресійна модель прогнозування ІРЛР набула наступного виразу:

$$Y_i = 2,6778 - 0,00015 \cdot X_6 - 0,00245 \cdot X_8 - 0,00021 \cdot X_9 - 0,01375 \cdot X_{10} + 0,04734 \cdot X_{12} - 0,01733 \cdot X_{18} - 0,01217 \cdot X_{19} + 0,013305 \cdot X_{23} + 0,01345 \cdot X_{31}; \quad (7)$$

$$Y_i = 4,70147 + 0,000479 \cdot X_6 + 0,007608 \cdot X_8 + 0,00108 \cdot X_9 - 0,2877 \cdot X_{10} - 0,02131 \cdot X_{18} + 0,001063 \cdot X_{19} - 0,02927 \cdot X_{23} - 0,09538 \cdot X_{24} + 0,04284 \cdot X_{31}, \quad (8)$$

де X₆ – коефіцієнт злочинності (кількість зареєстрованих злочинів на 100 тис. населення);

X₈ – кількість хворих з вперше встановленим діагнозом алкоголізму і алкогольних психозів, розладу психіки та поведінки внаслідок вживання наркотиків та інших психоактивних речовин (на 100 тис. населення);

X₉ – кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (на 100 тис. дітей 0-17 років);

X₁₀ – коефіцієнт підліткової народжуваності (15-17 років);

X₁₂ – забезпеченість житлом у містах (загальна площа у розрахунку на 1 особу), м²;

X₁₈ – рівень бідності за відносним критерієм, % (питома вага населення, еквівалентні сукупні витрати якого не перевищують 75% медіанного рівня);

X₁₉ – питома вага домогосподарств які робили заощадження, або купували нерухомість (ОУЖД), %;

X₂₃ – рівень зайнятості населення (частка зайнятих серед населення 18-65 років), %;

X₂₄ – рівень безробіття (частка безробітних серед населення 18-65 років), %;

X₃₁ – частка осіб із вищою освітою серед населення 25 років і старше, %.

Наступним етапом побудови моделі прогнозування ІРЛР було перевірка її на адекватність за такими напрямками:

- 1) аналіз показників регресійної статистики,
- 2) гетероскедастичність,
- 3) визначення наявності автокореляції залишків моделі.

Першим кроком перевірки адекватності моделі визначення ІРЛР став аналіз показників регресійної статистики, які були розраховані за допомогою вбудованої функції в MS Excel "ЛНЕЙН" (табл. 4).

Аналізуючи отримані дані, з ймовірністю 100% можна констатувати, що ІРЛР на 100% залежить від вибраних параметрів.

Таблиця 4

Статистичні показники регресійної моделі визначення ІРЛР

Показник	Донецька область	Луганська область	Рекомендоване значення
Коефіцієнт множинної кореляції	1	1	Наближається до 1
Коефіцієнт детермінації	1	1	Наближається до 1
Стандартна похибка моделі	0	0	Наближається до мінімуму
Регресійна сума квадратів	0,0703	0,3068	Наближається до мінімуму

Джерело: пораховано авторами.

Оскільки модель носить узагальнюючий характер, то її необхідно було перевірити на гетероскедастичність.

Доцільність здійснення, даного етапу моделювання ІРЛР пов'язана з тим, що наявність гетероскедастичності приводить до неефективних оцінок та збільшенню стандартної похибки моделі. Перевірку на гетероскедастичність було здійснено на основі тесту Глейзера, оскільки він (даний підхід) є найбільш простим і точним [10, с. 255-258].

Відомо, що тест Глейзера передбачає проведення декількох процедур.

По-перше, всі спостереження групуються за їх датою, а потім елімінується центр спостережень.

Згідно проведених розрахунків у моделі залишаються дані, які отримані на підставі статистичної інформації щодо ІРЛР у періоди 2004-2008 рр. (перша сукупність) та 2009-2013 рр. (друга сукупність).

По-друге, за допомогою функції MS Excel "ЛНЕЙН" визначено параметри регресійної моделі для першої та другої сукупності і отримано відповідні лінійні рівняння:

Донецька область

$$Y_i^{2004-2008} = 3,52699 - 0,00047 \cdot X_6 - 0,00045 \cdot X_8 + 0,000188 \cdot X_9 + 005495 \cdot X_{31}, \quad (9)$$

$$Y_i^{2009-2013} = 5,8965 - 0,00048 \cdot X_6 - 0,00085 \cdot X_9 - 0,01053 \cdot X_{18} - 0,0086 \cdot X_{19}; \quad (10)$$

Луганська область

$$Y_i^{2004-2008} = 3,64385 - 0,00025 \cdot X_6 - 0,00044 \cdot X_8 + 0,00765 \cdot X_{19}, \quad (11)$$

$$Y_i^{2009-2013} = 7,94475 - 0,00029 \cdot X_6 + 0,004811 \cdot X_8 - 0,00301 \cdot X_9 - 0,0037 \cdot X_{18}. \quad (12)$$

По-третє, визначаються квадрати залишків по моделях, які статистично відсутні. Оскільки, гетероскедастичність – це неоднорідність спостережень, що виражається неоднаковою (непостійною) дисперсією випадкової помилки регресійної (економетричної) моделі. В нашому випадку спостерігається гомоскедастичність, що означає однорідність спостережень, тобто наявна сталість дисперсії випадкових помилок моделі. Це вказує на ефективність моделі.

Відомо також, що одним із показників ступеня близькості одержаної лінії регресії до експериментальних даних є критерій Дарбіна-Уотсона, який визначається за формулою:

$$DW = \frac{\sum_{i=2}^n (u_i - u_{i-1})^2}{\sum_{i=1}^n u_i^2}, \quad (13)$$

де u_i , u_{i-1} – залишки по моделі.

Слід також підкреслити, що оцінка автокореляції залишків є невід'ємним етапом перевірки моделі, оскільки її наявність може свідчити про те, що:

– у регресію не включений фактор, який має суттєву роль у формуванні ІРЛР;

– вибраний вигляд стохастичної залежності не адекватний експериментальним даним;

– при дослідженні явища числові дані отримані з великими похибками.

Проведені розрахунки за даним алгоритмом (табл. 5) засвідчили що за регресійною моделлю формування ІРЛР критерій Дарбіна-Уотсона дорівнює 1,51, що свідчить про відсутність автокореляції оскільки вказаний критерій повинен наближатися до 2,0 [10, с. 126]. Крім того, відсутність автокореляції залишків дозволяє констатувати ефективність не тільки визначення ІРЛР, а й можливість здійснення її прогнозних розрахунків.

В цілому, проведене дослідження свідчить про те, що побудована регресійна модель адекватно визначає фактори, які значною мірою впливають на ІРЛР. За допомогою даної моделі можна не тільки визначити динаміку зміни ІРЛР в минулому, а й здійснювати її прогнозування на основі ретроспективних даних. При цьому для зручності використання регресійної моделі при прогнозуванні ІРЛР пропонується доповнити її функціями, які б дозволяли екстраполювати тенденції розвитку основних показників, які входять до моделі.

**Розрахунок критерія Дарбіна-Уотсона для регресійної моделі визначення
Індексу регіонального людського розвитку**

Донецька область				
Y	Y(x)	$u_i = Y - Y(x)$	u_i^2	$(u_i - u_{i-1})^2$
3,4375	3,438	-0,0005	2,5E-07	0
3,5157	3,516	-0,0003	9E-08	4E-08
3,5550	3,555	0	0	9E-08
3,5940	3,594	0	0	0
3,6001	3,600	1E-04	1E-08	1E-08
3,4870	3,487	0	0	1E-08
3,5247	3,525	-0,0003	9E-08	9E-08
3,5759	3,576	-0,0001	1E-08	4E-08
3,7543	3,754	0,0003	9E-08	1,6E-07
3,6422	3,642	0,0002	4E-08	1E-08
Σ=			5,8E-07	4,5E-07
Критерій Дарбіна-Уотсона (DW):				0,78
Луганська область				
3,1709	3,171	-1E-04	1E-08	0
3,3356	3,336	-0,0004	1,6E-07	9E-08
3,3164	3,316	0,0004	1,6E-07	6,4E-07
3,3342	3,334	0,0002	4E-08	4E-08
3,4880	3,488	0	0	4E-08
3,4536	3,454	-0,0004	1,6E-07	1,6E-07
3,5344	3,534	0,0004	1,6E-07	6,4E-07
3,5682	3,568	0,0002	4E-08	4E-08
3,7665	3,767	-0,0005	2,5E-07	4,9E-07
3,7046	3,705	-0,0004	1,6E-07	1E-08
3,1709	3,171	-1E-04	1E-08	0
			1,14E-06	2,31E-06
Критерій Дарбіна-Уотсона (DW):				2,03

Для визначення майбутніх значень показників пропонується використовувати метод плинної середньої зваженої, особливістю якого є те, що найбільший вплив мають показники, які знаходяться ближче до горизонту прогнозування, а показники, які знаходяться в кінці часового ряду мають менший вплив.

Даний прийом реалізується за допомогою коефіцієнту γ_t . Тому майбутнє значення показника, який входить до регресійної моделі буде визначатися за формулою:

$$x_{t+k} = x_t + \gamma_t \Delta x_t + \gamma_{t-1} \Delta x_{t-1} + \gamma_{t-2} \Delta x_{t-2} + \dots + \gamma_k \Delta x_k, \quad (14)$$

де Δx_t – абсолютна зміна показника в попередніх періодах;

k – горизонт прогнозування;

t – кількість попередніх періодів.

γ_t – коефіцієнт плинної середньої зваженої.

$$Y_t^{\text{Донецька}} = 2,6778 - 0,00015 \cdot f(x_{6_{t+k}}) - 0,00245 \cdot f(x_{8_{t+k}}) - 0,00021 \cdot f(x_{9_{t+k}}) - 0,01375 \cdot f(x_{10_{t+k}}) + 0,047336 \cdot f(x_{12_{t+k}}) - 0,01733 \cdot f(x_{18_{t+k}}) - 0,01217 \cdot f(x_{19_{t+k}}) + 0,013305 \cdot f(x_{23_{t+k}}) + 0,013445 \cdot f(x_{31_{t+k}}); \quad (16)$$

$$Y_t^{\text{Луганська}} = 4,70147 + 0,000479 \cdot f(x_{6_{t+k}}) + 0,007608 \cdot f(x_{8_{t+k}}) + 0,0010798 \cdot f(x_{9_{t+k}}) - 0,2877 \cdot f(x_{10_{t+k}}) - 0,02131 \cdot f(x_{18_{t+k}}) + 0,001063 \cdot f(x_{19_{t+k}}) - 0,02927 \cdot f(x_{23_{t+k}}) - 0,09538 \cdot f(x_{24_{t+k}}) + 0,042837 \cdot f(x_{31_{t+k}}), \quad (17)$$

де $f(x_{6_{t+k}})$ – функціональна залежність, що визначає динаміку зміни коефіцієнта злочинності (кількість зареєстрованих злочинів на 100 тис. населення) на основі методу плинної середньої зваженої;

Для кількості попередніх періодів (5 років) прогнозне значення показників регресійної моделі буде розраховуватися як:

$$x_{t+k} = x_t + 0,333\Delta x_t + 0,267\Delta x_{t-1} + 0,2\Delta x_{t-2} + 0,133\Delta x_{t-3} + 0,067\Delta x_{t-4}. \quad (15)$$

Таким чином, формування моделі прогнозування ІРЛР передбачає включення в регресійну модель додаткового прогнозного значення окремого показника з проведенням розрахунку параметрів моделі.

Після вказаних перетворень модель прогнозування ІРЛР приймає завершений математичний вираз, а для зручності та наочності усвідомлення моделі прогнозування ІРЛР пропонується представити через функцію зваженої плинної середньої:

$f(x_{8_{t+k}})$ – функціональна залежність, що визначає динаміку зміни кількості хворих з вперше встановленим діагнозом алкоголізму і алкогольних психозів, розладу психіки та поведінки внаслідок вжи-

вання наркотиків та інших психоактивних речовин (на 100 тис. населення) на основі методу плинної середньої зваженої;

$f(x9_{t+k})$ – функціональна залежність, що визначає динаміку зміни кількості дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (на 100 тис. дітей 0-17 років) на основі методу плинної середньої зваженої;

$f(x10_{t+k})$ – функціональна залежність, що визначає динаміку зміни коефіцієнта підліткової народжуваності (15-17 років) на основі методу плинної середньої зваженої;

$f(x12_{t+k})$ – функціональна залежність, що визначає динаміку зміни забезпеченості житлом у містах (загальна площа у розрахунку на 1 особу), м² на основі методу плинної середньої зваженої;

$f(x18_{t+k})$ – функціональна залежність, що визначає динаміку зміни рівня бідності за відносним критерієм, % (питома вага населення, еквівалентні сукупні витрати якого не перевищують 75% медіанного рівня) на основі методу плинної середньої зваженої;

$f(x19_{t+k})$ – функціональна залежність, що визначає динаміку зміни питомої ваги домогосподарств які робили заощадження, або купували нерухомість (ОУЖД),% на основі методу плинної середньої зваженої;

$f(x23_{t+k})$ – функціональна залежність, що визначає динаміку зміни рівня зайнятості населення (частка зайнятих серед населення 18-65 років),% на основі методу плинної середньої зваженої;

$f(x24_{t+k})$ – функціональна залежність, що визначає динаміку зміни рівня безробіття (частка безробітних серед населення 18-65 років), % на основі методу плинної середньої зваженої;

$f(x31_{t+k})$ – функціональна залежність, що визначає динаміку зміни частки осіб із вищою освітою серед населення 25 років і старше, % на основі методу плинної середньої зваженої;

t – кількість попередніх періодів;

k – горизонт прогнозування.

Результати прогнозування ІРЛР по Луганській та Донецькій областях на 2014-2020 рр. представлені у таблицях 6 і 7 та на рисунку 4 (при умові відсутності громадсько-збройного конфлікту).

Як засвідчують наведені дані динаміка ІРЛР по Українському Донбасу у 2009-2012 рр. характеризувалась достатньо високим зростанням як у Донецькій області – 108,8%, так і в Луганській області – 109,2%. Але після початку збройного конфлікту – навпаки у 2014 році різко погіршилась. Відносно 2012 року вона становила 97,3% по Донецькій області та 96,8% по Луганській області (рис. 4).

Фактичні та прогнозні значення ІРЛР по Українському Донбасу

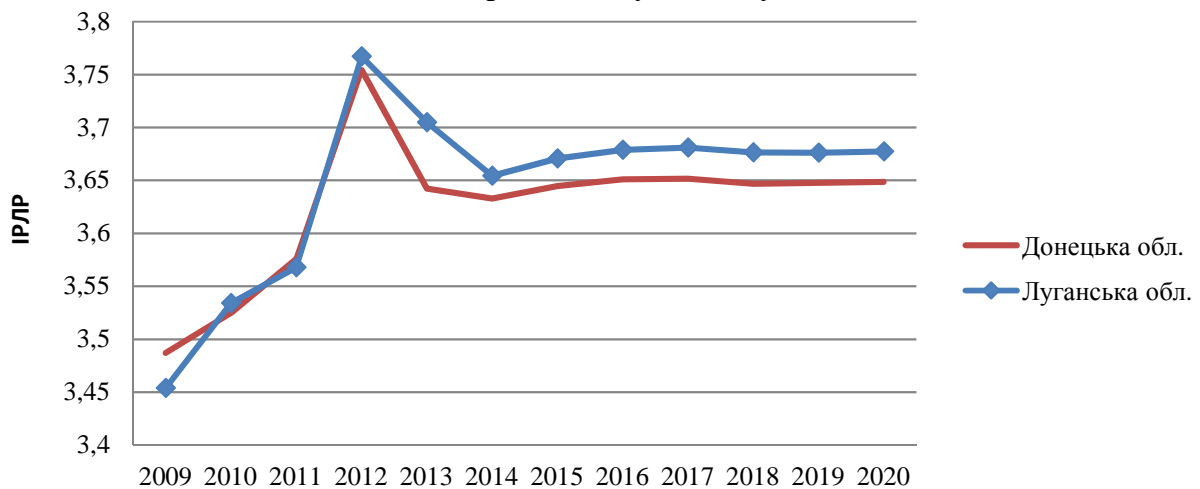

Рис. 4. Динаміка Індeksu регіонального людського розвитку по Українському Донбасу

Отже, можна констатувати, що дана модель дозволяє адекватно здійснювати прогнозування ІРЛР не тільки на 1-3 роки, а й у середньостроковому періоді (на 3-5 років), а також виходячи з бажаного значення ІРЛР у відповідному плановому році обґрунтовувати заходи та фактори його досягнення. Тобто, здійснювати прогнозування структурних складових ІРЛР в залежності від завдань людського та соціально-економічного розвитку адміністративних областей.

Розроблені моделі прогнозування ІРЛР окремо для Луганської і окремо для Донецької областей навіть в умовах розділення їх територій на контрольовану і неконтрольовану органами загальнонаціональної і регіональної влади України дозволяють визначити рівень та структуру стратегічних індикаторів людського розвитку, які можуть бути, або повинні бути досягнуті в умовах впровадження ідей і положень бюджетного федералізму, який визначатиме масштаби їх фінансової автономії.

Фінансова автономія регіону в умовах бюджетного федералізму регламентується таким режимом фінансової самодостатності цих областей, при якому має місце завершений синхронний за ієрархією і у часі кругообіг натурально-речового і вартісного виміру територіальних відтворювальних процесів. При бюджетному унітаризмі ці процеси розірвані: натурально-речовий обіг відбувається на місцевих рівнях управління (органи місцевого самоврядування – ОМС та Об'єднанні територіальні громади – ОТГ), а вартісний обіг відтворювальних процесів – на регіональному та загальнонаціональному рівнях державного управління національним господарством.

Фінансова самостійність місцевих органів влади повинна бути регламентована наявною комунальною власністю на землю, ліси та інші природні ресурси, а також заходами щодо зміцнення доходної бази місцевих бюджетів та вдосконалення між-

бюджетних відносин держави, адміністративної області, району, міста, Об'єднаної територіальної громади.

Визначення стратегічних індикаторів ІРЛР Українського Донбасу на період до 2027 та 2030 років при розробці Регіональних стратегій розвитку і Планів заходів з їх реалізації на ці періоди доцільно здійснювати з використанням в якості ретроспективних даних складові і інтегральні значення ІРЛР, які спрогнозовані на період до 2020 року.

Головне при цьому – отримання стратегічних індикаторів людського розвитку для проведення соціального діалогу органів регіональної влади з органами загальнонаціональної влади при встановленні еталонних пропорцій між місцевими бюджетами Луганської і Донецької областей з державним бюджетом України на основі гармонійних пропорцій "Золотого перетину" (див. І частину статті).

Таблиця 6

Динаміка ІРЛР Донецької області в 2014-2020 рр.

Фактичні дані										
Роки	X6	X8	X9	X10	X12	X18	X19	X23	X31	Y
2009	1190,00	110,61	1714,00	13,67	19,20	23,62	15,01	64,15	47,10	3,49
2010	1406,00	101,19	1604,00	10,82	17,30	19,51	14,55	64,29	46,80	3,52
2011	1381,00	95,30	1566,00	10,80	17,30	21,10	11,82	64,99	47,53	3,58
2012	1128,00	95,25	1494,00	10,36	17,70	19,90	13,75	65,01	55,19	3,75
2013	1320,00	88,62	1481,00	10,59	18,35	24,21	12,12	64,99	49,61	3,64
Прогнозні розрахунки										
Роки	X6	X8	X9	X10	X12	X18	X19	X23	X31	Y
2014	1283,74	95,00	1533,44	10,80	17,90	21,77	13,01	64,85	50,14	3,63
2015	1283,46	94,00	1520,61	10,70	17,90	21,81	12,87	64,90	50,44	3,64
2016	1276,75	93,00	1515,62	10,70	17,90	21,98	12,80	64,92	50,63	3,65
2017	1275,76	93,00	1514,46	10,70	17,90	22,05	12,84	64,92	50,65	3,65
2018	1281,60	93,00	1516,28	10,70	17,90	22,09	12,81	64,91	50,47	3,65
2019	1279,00	93,00	1517,00	11,00	18,00	22,00	13,00	65,00	51,00	3,65
2020	1279,00	93,00	1516,00	11,00	18,00	22,00	13,00	65,00	51,00	3,65

Таблиця 7

Динаміка ІРЛР Луганської області в 2014-2020 рр.

Фактичні дані										
Роки	X6	X8	X9	X10	X18	X19	X23	X24	X31	Y
2009	1278	169,35	1603	12,41	28,15	34,22	62,67	7,93	43,1	3,45
2010	1396	141,41	1530	12,53	19,99	29,00	62,33	7,31	45,7	3,53
2011	1397	133,20	1494	12,37	29,40	30,79	62,51	6,64	51,04	3,57
2012	1178	133,22	1459	11,13	21,72	34,68	63,07	6,44	46,70	3,77
2013	1769	116,12	1393	11,44	22,95	34,80	63,67	6,21	45,97	3,70
Прогнозні розрахунки										
Роки	X6	X8	X9	X10	X18	X19	X23	X24	X31	Y
2014	1454	131,03	1463	11,75	23,87	33,16	63,03	6,62	46,95	3,65
2015	1471	128,47	1452	11,68	23,67	33,31	63,10	6,52	47,10	3,67
2016	1482	127,63	1447	11,63	23,70	33,58	63,15	6,48	47,05	3,68
2017	1491	127,38	1445	11,61	23,50	33,66	63,18	6,48	46,88	3,68
2018	1499	127,40	1446	11,64	23,60	33,58	63,17	6,49	46,92	3,68
2019	1487	128,00	1448	12,00	24,00	34,00	63,00	6,00	47,00	3,68
2020	1489	128,00	1447	12,00	24,00	34,00	63,00	6,00	47,00	3,68

Сучасні виклики та еволюція варіантних намірів їх подолання

Виявлення сучасних викликів соціально адекватному менеджменту регіонального людського розвитку в Українському Донбасі та визначення ва-

ріантних намірів їх подолання доцільно здійснювати під кутом зору використання переосмисленої думки **Петра Яковича Чадаєва**, який більше ніж 150 років тому залишив нам такий вислів: **"Пока из наших уст помимо нашей воли не вырвется признание во всех ошибках нашего прошлого, пока**

из наших недр не исторгнется крик боли и раскаяния... мы не увидим спасения". А спасіння населення Українського Донбасу та і всієї України – в знаннях народу, чиновництва і керівництва держави за участі вітчизняних вчених, а не в іноземних інвесторах і кредитах Міжнародних фінансових організацій та їх "експертах" і "консультантах".

Кабінет Міністрів України 13 грудня 2017 року (тобто практично в кінці календарного року) прийняв постанову №1071 "Про затвердження Державної цільової програми відновлення та розбудови миру в східних регіонах України". Концепція Програми була схвалена розпорядженням Уряду 31 серпня 2016 року №892, Рада з питань відновлення та розбудови миру в Україні - 14 вересня 2016 року, а намічений строк її виконання був визначений 2017-2020 роками.

Крім Луганської і Донецької областей виконавцями заходів Програми передбачені Дніпропетровська, Запорізька і Харківська облдержадміністрації та органи місцевого самоврядування у зазначених областях. На 2017 рік фінансування з державного бюджету не були передбачені, тому реально плановими строками її реалізації стали 2018-2020 роки, а не 2017-2020 роки.

В преамбулі Державної цільової програми відновлення та розбудови миру в східних регіонах України були розглянути два варіанта шляхів та способів розв'язання проблем **в порушення еталонних традицій змісту констатуючої частини постанов і розпоряджень Уряду, або, можливо, другий варіант розглянуто для того, щоб не виконувати перший і вжити дуже красиве наукоподібне словосполучення – "програмно-цільовий метод".**

Перший варіант виконання Програми зумовлював необхідність продовження здійснення заходів відповідно до плану заходів з організації відновлення пошкоджених (зруйнованих) об'єктів соціальної і транспортної інфраструктури, житлового фонду та систем забезпечення життєдіяльності на території Донецької та Луганської областей, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2014 р. № 1002 "Про затвердження плану заходів з організації відновлення пошкоджених (зруйнованих) об'єктів соціальної і транспортної інфраструктури, житлового фонду та систем забезпечення життєдіяльності на території Донецької та Луганської областей".

Другий варіант виконання Програми полягає у розв'язанні проблеми програмно-цільовим методом, тобто шляхом виконання Програми, що передбачає здійснення комплексних заходів з відновлення та розбудови миру в східних регіонах України, створення системи інтегрованого управління програмними заходами та моніторингу їх виконання, удосконалення правового, організаційного, оперативного, технічного забезпечення виконання Програми, **вироблення механізму консолідації зусиль центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, територіальних громад, громадських об'єднань та міжнародних**

організацій, що надають міжнародну технічну допомогу для відновлення та розбудови миру в східних регіонах України.

Тобто другий варіант виконання Державної цільової програми відновлення та розбудови миру в східних регіонах України у порівнянні з першим більш орієнтований на запровадження нового за змістом соціально-адекватного менеджменту у взаємовідносинах органів загальнонаціональної і регіональної влади.

Фінансове забезпечення Програми запропоновано здійснювати за рахунок коштів, що передбачаються у державному бюджеті на відповідний рік, коштів місцевих бюджетів, а також за рахунок міжнародної фінансової і технічної допомоги та інших джерел, не заборонених законодавством.

Додатковим джерелом фінансування завдань та заходів Програми стануть цільові фонди багатьох партнерів, які будуть утворені відповідно до Меморандуму про взаєморозуміння щодо співпраці між Кабінетом Міністрів України, Організацією Об'єднаних Націй та Світовим Банком, підписаного 28 жовтня 2016 року.

Фінансування заходів з відновлення за рахунок коштів цільових фондів багатьох партнерів здійснюватиметься на принципах прозорості, відкритості, адресності, узгодженості (**які необхідно ще засвоїти**) та спрямованості на питання єдності, стабільності та примирення (**як інструментів боротьби з корупцією в органах загальнонаціональної і регіональної влади України**).

Визначення цільових фондів багатьох партнерів та принципів їх освоєння якраз і засвідчують визнання Українського Донбасу як полігону Міжнародного геополітичного бізнесу в умовах використання англо-саксонської моделі ринкової економіки, яка передбачає цілеспрямоване використання військового захисту поглиблення процесів лібералізації національних економік в умовах їх глобалізації.

Обсяг видатків на виконання Програми буде визначається щороку під час складання проектів державного та місцевих бюджетів на відповідний рік з урахуванням їх реальних можливостей. Прогнозні обсяги та джерела фінансування Програми визначені постановою Кабінету Міністрів України "Про внесення змін до Державної цільової програми відновлення та розбудови миру в східних регіонах України" від 27 березня 2019 року №340.

Орієнтовний обсяг фінансування Програми становить 10333,08 млн. гривень, в тому числі 5709,841 млн. гривень – за рахунок коштів державного бюджету, 3301,497 млн. гривень – місцевих бюджетів, 1318,742 млн. гривень – за рахунок інших джерел (таблиця 8).

На наше переконання, вирішення проблем реального фінансування Програми не можливе без впровадження бюджетного федералізму в Україні, як унітарній державі. І не тільки для Українського Донбасу, а й для усіх регіонів держави. При цьому бюджетний федералізм повинен базуватись, як міні-

мум, на фінансових нормативах бюджетної забезпеченості складових та в цілому ІРЛР.

У результаті виконання Державної цільової програми відновлення та розбудови миру у східних регіонах України заплановано відновлення та реконструкція 120 об'єктів освіти; 85 об'єктів охорони

здоров'я; 670 об'єктів соціальної інфраструктури; 197,6 кілометра ліній електромережі; 44 об'єкти водопостачання і водовідведення та прибирання; 168 одиниць рухомого складу муніципального транспорту.

Таблиця 8

**Прогнозні пропорції джерел і обсягів фінансування
Програми відновлення і розбудови миру в східних регіонах України, %**

Джерела фінансування	Обсяг фінансування	У тому числі по роках			
		2017	2018	2019	2020
Державний бюджет	55,3	-	50,0	70,4	59,6
Місцевий бюджет	32,0	78,6	39,8	14,7	17,4
Інші джерела	12,7	21,4	10,2	14,9	23,0
Усього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Співвідношення місцевих і державного бюджетів	57,8	-	79,5	21,0	29,3

"Відновлений та розбудований мир на сході України – це відсутність протистояння, конфліктів, протестів завдяки створенню умов їх попередження та виникнення. Умовами його створення є: високий рівень та якість життя більшості населення країни; низька частка бідного населення; низький рівень безробіття; високий рівень інформаційної та кримінальної безпеки; подолання соціальної нерівності; довіра населення до влади; низький рівень корупції; наявність патріотичної національної еліти тощо", – підкресливали вчені і фахівці Інституту економіки промисловості в проєкті Концепції державної цільової програми [9, с. 6].

Потреби у розробці та виконанні стисло розглянутої Державної цільової програми не виникло б взагалі, якби було реалізовано на практиці організаційно-фінансове забезпечення виконання Комплексної програми соціально-економічного розвитку Донбасу (за розпорядженням Уряду від 16 вересня 1992 №603-р), Програми розвитку вугільної промисловості України та її соціальної сфери до 2005 року (затверджена рішенням спільної колегії Мінекономіки України та Держвуглепрому України від 23 лютого 1993 року №4/3), а також своєчасного впровадження "Концепції розвитку галузей паливно-енергетичного комплексу на період до 2010 року" (схвалена Верховною Радою України 1 квітня 1994 року).

Перелічені Програми і Концепція розроблялись Науково-дослідним економічним інститутом Держплану України, Радою з вивчення продуктивних сил України та Інститутом економіки промисловості НАН України і були схвалені Кабінетом Міністрів України (В.П. Фокін) та Верховною Радою України (І.С. Плющ).

Наявна відсутність неперервності та спадкоємності поточних урядових рішень з рішеннями "попередників". Обраний у 1994 році курс "Шляхом реформ" на засадах ідей і положень англо-саксонської моделі ринкової економіки започаткував знищення не тільки фундаментальної але і прикладної вітчизняної економічної науки.

Обраний, як оптимальний, другий варіант Державної цільової програми відновлення та розбудову миру в східних регіонах України передбачає модернізацію всіх аспектів життєдіяльності східних регіонів України **на засадах сталого розвитку, основою якого є невід'ємні права людини на життя та повноцінний розвиток за економічним, соціальним та екологічним вимірами.** Саме тому у 2015-2017 роках при адаптації 17 глобальних Цілей Сталого Розвитку на період до 2030 року в Україні наголошувалось, що вони становитимуть нову систему взаємоузгоджених управлінських заходів, яка буде спрямована на формування суспільних відносин на основі довіри, солідарності, рівності поколінь **(що практично не відбувається)** та безпечності навколишнього середовища **(що і не передбачається).**

Прийняття ЦСР на наступні 15 років відбулось на Саміті ООН з Порядку денного в галузі розвитку на період після 2015 року, який відбувся у Нью-Йорку в рамках 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН 25 вересня 2015 року.

Президент України Петро Порошенко, виступаючи на цьому Саміті ООН зазначав, що **"заряди досягнення Цілей Сталого Розвитку на національному рівні Україна здійснюватиме нові програми і проєкти, які на практиці забезпечать макроекономічну стабільність, екологічний баланс та соціальну згуртованість. ЦСР служитимуть в якості загальної основи для подальших перетворень в Україні"**.

Але на жаль цей намір Президента не був реалізований ані Урядом України, ані Блоком Петра Порошенка "Солідарність" у Парламенті. Передвиборчі програми "Українська влада: вчора та сьогодні", "Європейська солідарність" та "Українська стратегія В. Гройсмана" не містили жодного положення щодо цих намірів. Крім того, станом на дату виборів нового президента України та нової Верховної ради України ані діючий Уряд ані БПП "Солідарність" не звітували за виконання "Стратегії сталого розвитку: Україна - 2020" (затверджена Указом Президента України від 12.01.2015 року №5/2015 за підписом П. Порошенка), Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року та Плану заходів на 2015-2017 роки, а також Плану заходів на 2018-2020 роки з її реалізації (затверджених Урядом постановами від 06.08.2014 року №385 за підписом А. Яценюка та від 07.10.2015 року №821 за підписом В. Гройсмана), Середньострокового плану пріоритетних дій Уряду на період до 2020 року (затвердженого розпорядженням Уряду від 03.04.2017 року №275-р. за підписом В. Гройсмана), а також Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2018-2020 роки (схвалений постановою Уряду від 31.05.2017 року № 411 за підписом В. Гройсмана).

В Державній цільовій програмі відновлення та розбудови миру в східних регіонах України відмічено, що під час її реалізації братимуться до уваги положення Національної доповіді "Цілі Сталого Розвитку: Україна 2030". Явне розходження намірів, обіцянок і справ. Положення цієї Національної доповіді повинні були стати основою Програми, а не "братися до уваги".

Тобто, еволюція намірів органів загальнонаціональної влади відповідно до динаміки сучасних викликів та еволюція варіантів виконання намірів для забезпечення їх подолання досі ще не в повній мірі зорієнтовані на впровадження соціально адекватного менеджменту як "інструменту узгодження й уточнення управлінських зусиль" органів загальнонаціональної і органів регіональної влади [11, с. 354].

Положення соціально адекватного менеджменту набули форму енциклопедичних знань ще у 2008 році після виходу у світ Соціологічної енциклопедії як наукового видання. Але цими знаннями нове керівництво органів загальнонаціональної та і органів регіональної влади, а також їх командні соратники у 2014 році вочевидь не оволоділи.

Теж саме стосується оновлених у 2012 році енциклопедичних знань щодо визнання економічної стратегії як "обраного курсу економічної політики, який розраховано на тривалу перспективу і спрямований на вирішення економічних і соціальних завдань". Економічна стратегія включає визначення пріоритетних цілей, засобів та способів їх реалізації, виходячи зі змісту об'єктивних процесів і тенденцій [12, с. 577]. Сучасне українське чиновництво не має уявлення і про енциклопедичне визначення поняття, сутності та змісту економічної так-

тики, як "сукупності найближчих цілей і завдань, засобів та способів їх досягнення для реалізації стратегічного курсу економічної політики в конкретних умовах поточного періоду" [12, с. 596].

На жаль в сфері національної економіки перші керівники держави та Уряду виявились не підготовленими до ідей, рекомендацій і пропозицій вітчизняних експертів і консультантів, а виконують поради і вказівки представників іноземних держав та їх агентів впливу в органах влади і бізнесу.

Необхідно індивідуально змінювати менталітет керівництва держави і чиновництва за ідеології особистого збагачення на ідеологію служіння українському народу. А для цього потрібно постійно вчитись тому що це духовно. Знання порушують, а з часом і ліквідують невігластво (невежество), упередження (предрассудки) і жадібність (алчність).

В березні 2017 року після розробки Програми людського розвитку Хмельницької області на період до 2020 року з уточненням стратегічних та операційних цілей розвитку регіону, які передбачались у відповідних заходах з їх реалізації на 2018-2020 роки та з урахуванням узагальнення Регіональних консультацій 2016 року в 10 регіонах України щодо адаптації та локалізації ЦСР на період до 2030 року, нами були обґрунтовані наступні рекомендації [13-14]:

По-перше, недопущення відцентрованості цілей Регіональних стратегій, які будуть визначені органами місцевого самоврядування та місцевими державними адміністраціями, від стратегічних цілей розвитку України в цілому, а навпаки, забезпечення їх доцентрованості, як основи збереження територіальної цілісності України як суверенної і незалежної держави.

По-друге, обґрунтованість та узгодженість стратегічних цілей розвитку України в цілому як парламентсько-президентської республіки з довго-, середньо- та короткостроковими цілями розвитку регіонів повинно стати базою підготовки Передвиборчої Програми і наступних Послань Президента України до Верховної Ради України, Програм діяльності Кабінету Міністрів України, Програм сталого (збалансованого) соціально-економічного розвитку держави і регіонів, державного та місцевих бюджетів.

По-третє, формування "Дерева цілей" від регіонів до держави в цілому (з урахуванням узгодженості цілей об'єднаних територіальних громад і райдержадміністрацій областей) як матриці ієрархії відповідних завдань і стратегічних індикаторів Національного плану дій зі сталого розвитку на 10 років.

По-четверте, розробка нової Державної стратегії регіонального розвитку України та Регіональних стратегій розвитку адміністративних областей на період до 2027 та 2030-х років в контексті положень Концепції людського розвитку.

По-п'яте, Передвиборчі програми претендентів на посаду Президента України мають містити обґрунтовані ними разом із соратниками та командою однодумців Соціальні Бачення досягнення нашої державою Цілей Сталого Розвитку на період до 2030 року,

які стануть центральними ланками Національного плану дій на 3-5 років.

У свою чергу, відповідно до філософської категорії "Мудрість природи", органічними складовими якої є "Матриця природи", "Мистецтво життя", "Розвиток екоспільнот" (див. І частину статті), Програма діяльності Кабінету Міністрів України повинна розкривати механізми забезпечення макроекономічної стабільності та розвитку національного господарства, основні напрями та заходи дотримання екологічного балансу з природою, досягнення соціальної згуртованості українського народу, підвищення рівня і якості його життя.

Тому основними напрямками вирішення проблем інформаційно-методичного забезпечення соціально

адекватного менеджменту регіонального людського розвитку в Українському Донбасі та на Поділлі стають питання визначення узгодженості системи 33, 16 та 10 показників-індикаторів ІРЛР з 7 Цілями Розвитку Тисячоліття (ЦРТ), які діяли на період з 2000 до 2015 року (по Україні – з 2003 року) та з 17 Цілями Сталого Розвитку на період до 2030 року (по Україні – з 2016 року). Система інформаційно-методичного узгодження ЦРТ та ІРЛР представлена у табл. 9 (як аналог для побудови узгодження обраних ЦСР з прогнозними показниками складових і інтегрального значення ІРЛР Луганської і Донецької областей та областей Поділля – Вінницької, Хмельницької та Тернопільської).

Таблиця 9

Система узгодженості завдань та індикаторів Цілей Розвитку Тисячоліття з блок-аспектами регіонального людського розвитку

№ з/п	Цілі Розвитку Тисячоліття	Завдання ЦРТ	Індикатор ЦРТ	Індикатори людського розвитку
1	2	3	4	5
1.	Ціль 1: Подолання бідності	Завдання 1.А: Ліквідувати до 2015 року бідність за критерієм 5 дол. США на добу за ПКС	1.1. Частка населення, чие добове споживання є нижчим 5 дол. США на добу за ПКС, %	Блок 4. Добробут 4.1. Рівень бідності за відносним критерієм (питома вага населення, еквівалентні сукупні витрати якого не перевищують 75 % медіанного рівня), %. 4.2. Питома вага домогосподарств які робили заощадження, або купували нерухомість, %. 4.3. Кількість мінімальних продуктових кошиків, які можна придбати за середньодушовий дохід. 4.4. Валовий регіональний продукт (на 1 особу). 4.5. Питома вага домогосподарств, які мають всі товари тривалого користування базового набору (телевізор, холодильник, пральна машина), %
Завдання 1.В: Скоротити питому вагу бідного населення (за національним критерієм бідності) до 25% за рахунок зменшення чисельності бідних серед дітей та працюючих		1.2. Частка бідного населення за національним критерієм, % 1.3. Частка бідних серед дітей, %		
Завдання 1.С: Зменшити в десять разів до 2015 року питому вагу населення, чие споживання є нижчим рівня фактичного прожиткового мінімуму		1.4. Частка бідних серед працюючих осіб, % 1.5. Частка населення, чие споживання є нижчим рівня фактичного прожиткового мінімуму, %		
2.	Ціль 2: Забезпечення якісної освіти впродовж життя	Завдання 2.А: Підвищити рівень охоплення освітою	2.1. Чистий показник охоплення освітою у дошкільних навчальних закладах дітей 3-5 років, які проживають у міських поселеннях, %	6. Освіта 6.1. Чистий показник охоплення дошкільними навчальними закладами дітей віком 3-5 років, %. 6.2. Охоплення загальною середньою освітою дітей шкільного віку (6-18 років), %. 6.3. Частка осіб із освітою не нижче рівня "базова вища" серед населення 25 років і старше, %. 6.4. Середня тривалість навчання осіб віком 25 років і старше, років. 6.5. Середній бал за результатами зовнішнього незалежного оцінювання (по всіх предметах)
2.2. Чистий показник охоплення освітою у дошкільних навчальних закладах дітей 3-5 років, які проживають у сільській місцевості, %				
2.3. Чистий показник охоплення дітей повною загальною середньою освітою, %				
2.4. Чистий показник охоплення вищою освітою віком від 17 до 22 років, %				
2.5. Сукупний валовий показник кількості показників, які пройшли перепідготовку та підвищили свою кваліфікацію, тис. осіб.				
2.6. Кількість загальноосвітніх навчальних закладів, які мають підключення до Інтернету, %				

Продовження табл. 9

1	2	3	4	5
3.	Ціль 3: Забезпечення гендерної рівності	Завдання 3.А: Забезпечити гендерне співвідношення на рівні не менше 30-70% тієї чи іншої статі у представницьких органах влади та на вищих щаблях виконавчої влади	3.1. Гендерне співвідношення серед депутатів обласної ради (Верховної Ради України), чис. жін./чис. чол.	5. Гідна праця 5.1. Рівень зайнятості населення (частка зайнятих серед населення 18-65 років), %. 5.2. Рівень безробіття (частка безробітних серед населення 18-65 років), %. 5.3. Частка працівників, які отримують зарплату менше 1,5 прожиткових мінімумів, %. 5.4. Частка працівників, які працюють в умовах, що не відповідають санітарно-гігієнічним нормам, %. 5.5. Співвідношення середньої заробітної плати до мінімальної, одиниць. 5.6. Рівень охоплення соціальним страхуванням (частка застрахованих осіб у зайнятому населенні), %.
3.2. Гендерне співвідношення серед депутатів місцевих органів влади, чис. жін./чис. чол. (або навпаки)				
		Завдання 3.В: Скоротити наполовину розрив у доходах жінок і чоловіків	3.3. Гендерне співвідношення серед керівників органів виконавчої влади (вищих державних службовців I-II посадових категорій, чис. жін./чис. чол.)	
			3.4. Співвідношення середнього рівня заробітної плати жінок до середнього рівня заробітної плати чоловіків, %	
4.	Ціль 4: Зменшення дитячої смертності	Завдання 4.А: Зменшити рівень смертності дітей віком до 5 років на чверть	4.1. Рівень смертності дітей віком до 5 років, кількість померлих дітей відповідного віку на 1000 народжених живими	Блок 1. Відтворення населення 1.1. Сумарний коефіцієнт народжуваності. 1.2. Дитяча смертність (смертність дітей у віці до 5 років), ‰. 1.3. Середня очікувана тривалість життя при народженні, років. 1.4. Ймовірність чоловіків дожити від 20 до 65 років. 1.5. Ймовірність жінок дожити від 20 до 65 років
			4.2. Рівень смертності немовлят, кількість померлих дітей віком до 1 року на 1000 народжених живими	
5.	Ціль 5: Поліпшення здоров'я матерів	Завдання 5.А: Зменшити наполовину рівень материнської смертності	5.1. Рівень материнської смертності, кількість материнських смертей на 100тис. народжених живими	Блок 3. Комфортне життя 3.1. Забезпеченість житлом у міських поселеннях (загальна площа на 1 особу), м ² . 3.2. Питома вага квартир (одноквартирних будинків), обладнаних централізованою каналізацією та водовідведенням у сільській місцевості, %. 3.3. Питома вага квартир (одноквартирних будинків), обладнаних централізованим газопостачанням або підлоговою електроплитою у сільській місцевості, %.
			5.2. Рівень абортів, кількість абортів на тисячу жінок фертильного віку	
				3.5. Планова ємність амбулаторно-поліклінічних закладів (на 10 тис. населення)

1	2	3	4	5
6.	<p>Ціль 6: Обмеження поширення ВІЛ-інфекції/СНІДу та туберкульозу і започаткування тенденції до скорочення її масштабів</p>	<p>Завдання 6.А: Зменшити на 13% темпи поширення ВІЛ-інфекції/СНІД</p>	<p>6.1. Кількість осіб з вперше встановленим діагнозом ВІЛ-інфекції на 100 тис. населення</p> <p>6.2. Зменшити темпи поширення ВІЛ-інфекції/СНІД, %</p> <p>6.3. Кількість померлих від хвороби, зумовленої ВІЛ на 100 тис. населення.</p> <p>6.4. Рівень передачі ВІЛ-інфекції від матері до дитини, %</p>	<p>Блок 2. Соціальне становище</p> <p>2.1. Коефіцієнт злочинності (кількість зареєстрованих злочинів на 100 тис. населення).</p> <p>2.2. Кількість хворих із вперше встановленим діагнозом активного туберкульозу (на 100 тис. населення).</p> <p>2.3. Кількість хворих із вперше встановленим діагнозом алкоголізму і алкогольних психозів, розладу психіки та поведінки внаслідок вживання наркотиків та інших психоактивних речовин (на 100 тис. населення).</p> <p>2.4. Кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (на 100 тис. дітей у віці 0-17 років).</p> <p>2.5. Коефіцієнт підліткової народжуваності (кількість дітей, народжених дівчатами у віці 15-17 років, на 10 тис. дівчат відповідного віку).</p> <p>2.6. Кількість померлих від навмисного самоушкодження (на 100 тис. населення).</p>
		<p>Завдання 6.В: Зменшити на 20% рівень захворюваності на туберкульоз (порівняно з 2005 роком)</p>	<p>6.5. Кількість осіб з вперше встановленим діагнозом туберкульозу (у тому числі органів дихання) на 100 тис. населення</p> <p>6.6. Кількість померлих від туберкульозу на 100 тис. населення</p>	
7.	<p>Ціль 7: Сталий розвиток до-вкілля</p>	<p>Завдання 7.А: Збільшити до 2015 року частку населення, що має доступ до централізованого водопостачання, зокрема до 90% міського населення та до 30% сільського населення</p>	<p>7.1. Частка населення міських поселень, що має доступ до централізованого водопостачання, % від загальної кількості міського населення</p> <p>7.2. Частка сільського населення, що має доступ до централізованого водопостачання, % від загальної кількості сільського населення</p>	<p>Блок 3. Комфортне життя</p> <p>3.4. Інтегральний показник стану навколишнього середовища.</p>
		<p>Завдання 7.В: Стабілізувати до 2020 року викиди парникових газів на рівні нижчому на 20% за рівень 1990 року</p>	<p>7.3. Обсяг шкідливих викидів в атмосферу від стаціонарних джерел забруднення, млн. т. на рік</p> <p>7.4. Обсяг шкідливих викидів в атмосферу від пересувних джерел забруднення, тис. т. на рік (млн. т. на рік*)</p>	
		<p>Завдання 7.С: Стабілізувати до 2015 року забруднення водних об'єктів. Стабілізувати на рівні 8500 млн. куб. м./ рік обсяг скидів стічних вод у поверхневі водні об'єкти</p>	<p>7.5. Обсяг скидів зворотних вод, млн. куб. м. на рік</p>	
		<p>Завдання 7.Д: Збільшити до 2015 року лісистість території України до 16,1% та площу природоохоронних територій. Розширити мережу заповідників, біосферних заповідників та національних природних парків до 3,5% від загальної площі території України і до 9,0% - загальну площу територій та об'єктів природно-заповідного фонду</p>	<p>7.6. Лісистість територій, відношення земель вкритих лісовою рослинністю, % до загальної площі території області (України*)</p> <p>7.7. Частка площі заповідників, біосферних заповідників, національних природних парків, % до загальної площі території області (України*)</p> <p>7.8. Частка площі територій та об'єктів природно-заповідного фонду області (України*), % до загальної площі території області (України*)</p>	

Розробку Регіональних стратегій розвитку областей Поділля та Луганської і Донецької областей в межах адміністративно-територіальних кордонів 2013 року на періоди до 2027 та 2030 років, а також Планів заходів на 2021-2023 роки (перший етап) та на 2024-2027 роки (другий етап) доцільно розпочинати з аналізу об'єктивних процесів, тенденцій та результатів прогнозування регіонального людського розвитку з використанням ІРЛР в якості критерію ефективності державної регіональної політики.

Обґрунтування стратегічних і операційних цілей повинно здійснюватись з бажаного рівня ІРЛР, передбачуваного проектування динаміки його складових з позицій зменшення негативної динаміки показників-дестимуляторів та збільшення позитивної динаміки показників-стимуляторів регіонального людського розвитку. Таким чином буде забезпечено формування Регіональних програм людського розвитку в Луганській та Донецькій областях як центрального ланцюжка в Планах соціально-економічного розвитку регіонів та у їх Зведених бюджетах.

При такому методологічному підході рівень та динаміка Індексу регіонального людського розвитку дійсно стануть критерієм оцінки ефективності державної регіональної політики, а не Індекс конкурентоспроможності регіонів, порядок і методика розрахунку якого були затверджені однією постановою Уряду від 20 грудня 2017 року №1029 (на 14 місяців пізніше встановленого строку).

Крім того постановою Уряду від 19 вересня 2018 року №768 "Про внесення змін до Порядку проведення розрахунку індексу конкурентоспроможності регіонів" її впровадження було перенесено на 2019 рік (у порівнянні з впровадженням ІРЛР у вересні 2018 року за статистичними даними 2017 року).

Доцільно також констатувати наступний висновок порівняльної оцінки використання Індексу конкурентоспроможності регіонів (ІКР) та Індексу регіонального людського розвитку (ІРЛР) для аналізу ефективності та результативності державної регіональної політики.

На наш погляд, ІКР характеризує відцентрованість життєдіяльності регіонів від загальнонаціональних стратегічних і операційних цілей розвитку держави, а ІРЛР – навпаки, доцентрованість життєдіяльності регіонів до каркасного стрижня державності – положень Конституції України. Тобто, використання ІРЛР в якості критерія ефективності та результативності державної регіональної політики забезпечить досягнення єдиних соціальних стандартів надання публічних послуг населенню України в різних регіонах.

Враховуючи протилежні соціальні ролі ІКР та ІРЛР в державотворенні більш результативним та ефективним було б розглядати підвищення конкурентоспроможності регіонів як засіб підвищення рівня та динаміки Індексу регіонального людського розвитку. Саме в цьому проглядається роль держави в регулюванні людського розвитку на загальнонаціональному та регіональному рівнях.

Можливо саме тому Кабінет Міністрів України своєю постановою від 12 вересня 2018 року №733 "Деякі питання реалізації у 2018-2020 роках Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року" затвердив відповідний План заходів на 2018-2020 роки в якому на першому місці нормативно-правового та організаційного забезпечення досягнення цілей державної регіональної політики визначено "Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів" та "Результативність залучення іноземних інвестицій".

На відміну від постанови Уряду від 7 жовтня 2015 року № 821, яка затвердила План заходів на 2015-2017 роки з реалізації Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року після 9-ти місяців її виконання, то постанова Уряду від 12 вересня 2018 року №733 була прийнята вже на 9-му місяці її виконання. А потрібно було приймати обидві постанови Уряду як мінімум за квартал до настання календарного року початку виконання відповідних заходів. Тобто, для Плану заходів на 2015-2017 роки – у вересні 2014 року, а для Плану заходів на 2018-2020 роки – у вересні 2017 року.

Після визнання Другого Майдану в Україні як "Революції Гідності", нова загальнонаціональна влада прийняла новий курс регіональної, соціальної, економічної і екологічної політики. Постановою Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 року № 385 "Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року" (за підписом А. Яценюка) було відмічено, що "згідно з Доповіддю про людський розвиток Програми розвитку ООН (ПРООН) у 2013 році Україна посіла 78 місце серед 186 країн і територій світу з індексом людського розвитку (ІЛР) 0,74, покращивши свій результат з 1990 року на 4 відсотка".

За планами Уряду у 2020 році передбачається, що Україна за ІЛР займе місце серед 50 кращих країн світу. То якими ж темпами треба покращувати ІЛР у 2014-2019 роках, щоб це відбулося? Якщо за 23 роки (з 1990 по 2012 роки) ІЛР зріс всього на 4 відсотка? Виникає також питання: "А яке місце за ІЛР Україна посідала у 1990 році та у році прийняття цього зобов'язання?"

Відповіді на ці питання з'ясуємо за матеріалами щорічних, починаючи з 1999 року, статистичних бюлетенів Державної служби статистики України "Регіональний людський розвиток" за 2012, 2013 та 2014 роки.

Статистичний бюлетень "Регіональний людський розвиток" за 2014 рік констатує наступне: ПРООН дійсно почав публікацію своїх глобальних Звітів про людський розвиток з 1990 року. Розрахунки ІЛР для України були вперше включені у Звіт ПРООН з людського розвитку у 1993 році з визначенням за Україною 45 місця і віднесенням її до країн з високим рівнем людського розвитку.

За даними глобального Звіту про людський розвиток 2014 року "Забезпечення сталого прогресу людства: зменшення уразливості та формування життєстійкості" значення ІЛР України за

2013 рік дорівнювало 0,734, що поставило Україну на 83 позицію з 187 країн і територій. Воно нижче середнього для країн Європи та Центральної Азії (0,738) та країн з високим рівнем людського розвитку (0,735). За період з 1990 по 2013 рік значення ІРЛ України дійсно зросло на 4,1 відсотка, тобто на 0,18 відсотка за рік.

В статистичному бюлетені "Регіональний людський розвиток" 2014 року відмічено також, що Україна у 2013 році погіршила свій результат на 5 позиції порівняно з 78 місцем зі 187 країн і територій у 2012 році.

Тобто у вказаній Постанові Уряду від 6 серпня 2014 року № 385 допущена досадна, а можливо і безвідповідальна помилка – наведені дані про ІЛР України не за 2013, а за 2012 рік. Винуваті в цьому, безумовно, працівники ПРООН, які друкували звіти 2014 року з даними 2013 року, а не штучне намагання "розмістити" Україну якомога ближче до 50 найкращих країн світу за ІЛР, подолавши відстань в 28 позицій (з 78 на 50), хоча реальна відстань склала 33 позиції (з 83 до 50).

Київські працівники ПРООН також помилилися, повідомивши у 2016 році Робочу групу Хмельницької ОДА з впровадження системи ІПБ в діяльність облдержадміністрацій, що Регіональні консультації з адаптації та локалізації 17-ти ЦСР на період до 2030 року в м. Хмельницькому були проведені ще у 2015 році, хоча реально вони почали здійснюватися з червня 2016 року за ініціативою Мінекономрозвитку і Інституту економіки промисловості НАН України. Скоріше за все місто Хмельницький не було визначено як "реперна точка" впливу та кураторства над свідомістю населення цього регіону. Припускаємо, що ініціативи вітчизняних дослідників ПРООН не підтримуються без проведення відповідного маркетинга та його погодження.

Статистичний бюлетень "Регіональний людський розвиток" за 2013 рік доповнює випуск за 2014 рік. Відмічено, що після 1993 року показники ІЛР та рейтинг країни значно погіршилися і тому Україна перебуває серед країн із середнім рівнем людського розвитку.

За даними глобального Звіту про людський розвиток 2013 року "**Піднесення півдня: людський прогрес у різноманітному світі**" значення ІЛР України за 2012 рік дорівнювало 0,740, що поставило країну на 78 позицію зі 187 країн і територій. За період 1990–2012 років ІЛР для України збільшився на 5 відсотків або в середньому на 0,4 відсотка за рік. Протягом з 1990 по 2010 рік очікувана тривалість життя при народженні в Україні зменшилася приблизно на 1 рік, середня тривалість навчання зросла зростає більш ніж на 2 роки, очікувана тривалість навчання – також більш ніж на 2 роки. Валовий національний дохід в розрахунку на одну особу в Україні за цей період зменшився на 27 відсотків. ІЛР України був нижче середнього (0,717) по країнах Європи та Центральної Азії, а також нижчий за середній показник країн і з високим рівнем людського розвитку

(0,717). В Європі та Центральній Азії "сусідами" України за цим показником (тобто країнами близькими за рейтингом ІЛР і чисельністю населення) був Казахстан і Російська Федерація, які посідали відповідно 66 та 65 місця в рейтингу ІЛР.

Таким чином розглянуті матеріали статистичних бюлетенів "Регіональний людський розвиток" 2013–2014 років засвідчують, щодо подій Другого Майдану України її рейтинг за ІЛР у глобальному вимірі дійсно погіршився на 5 позицій – з 78 місця у 2012 році до 83 місця у 2013 році.

В Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року також наведені результати групування адміністративних областей України за ІЛР у 2011 році, тобто в році, коли ще діяла Методика виміру ІЛР 2001 року, а перерахунки рейтингових оцінок адміністративних областей України за Методикою 2012 року були здійснені з 2004 року одночасно з її затвердженням.

В Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року були виділені три групи регіонів за Методикою виміру ІЛР 2012 року:

- 1) регіони-лідери (три області з ІЛР більше 4): Харківська, Закарпатська, Чернівецька;
- 2) регіони основної групи (вісімнадцять областей з ІЛР 3,66–3,99);
- 3) регіони-аутсайди (чотири області з ІЛР менше 3,6): Херсонська, Сумська, Кіровоградська і Житомирська.

Так, а де ж поділись Луганська і Донецька області Українського Донбасу, які протягом 13 років спостережень ІЛР (з 1999 по 2012 рік) визнавались регіонами-аутсайдерами з 26 і 27 місцями рейтингової оцінки ІЛР за Методикою 2001 року?! Чи може тільки зміна Методики виміру ІЛР 2012 року у порівнянні з Методикою 2001 року вирішила усі проблеми людського розвитку в цих областях? Тим паче, що рейтингова оцінка областей України здійснювалась за даними 2011 року, коли ще не існувало Методики 2012 року, але коментар до яких міститься у статистичному бюлетені "Регіональний людський розвиток" за 2012 рік.

Необхідно відмітити також, що у постанові Уряду від 6 серпня 2014 року № 385 значення ІЛР областей чомусь наведені на 2012 рік, а їх рейтингова оцінка представлена на попередній, 2011 рік.

Згідно коментаря статистичного бюлетеня "Регіональний людський розвиток" за 2012 рік за період 2000–2011 років з 27 місць рейтингової оцінки ІЛР областей за Методикою 2001 року Луганська/Донецька області займали наступні місця: 2000 р. – 27/26; 2001 р. – 27/26; 2002 р. – 27/26; 2003 р. – 27/26; 2004 р. – 27/26; 2005 р. – 26/27; 2006 р. – 26/27; 2007 р. – 25/27; 2008 р. – 26/27; 2009 р. – 26/27; 2010 р. – 25/27; 2011 р. – 26/27. Тобто нова Методика виміру ІЛР 2012 року "штучно позбавила" адміністративні області Українського Донбасу їх "лідерства" в якості регіонів-аутсайдерів (див. І частину статті).

Таким чином протягом 2000-2011 років не проглядаються результати спільних зусиль органів загальнонаціональної та регіональної влади щодо вирішення проблем людського розвитку в Луганській і Донецькій областях. На наше переконання саме це і призвело до соціальної стратифікації населення Українського Донбасу та виникнення передумов його сепаратистських настроїв. А щоб не визнавати помилки та управлінські промахи у минулому, у Постанові Уряду від 6 серпня 2014 року № 385 нове керівництво загальнонаціональної влади дуже гнучко визначилось: в усьому винуватий російський ринок споживання продукції підприємств Українського Донбасу, тому вони технологічно і не розвивались. А що стосується людського розвитку в Українському Донбасі, то у вказаній постанові Уряду він просто зарегушований наведеними рейтинговими оцінками адміністративних областей за ІРЛР без згадування Луганської і Донецької областей. З 2014 року ці області не включаються в рейтингові оцінки ІРЛР в зв'язку з конфліктом на Українському Донбасі, територія якого була поділена органами загальнонаціональної влади на частини, що контролюються та не контролюються.

Адресно для українського чиновництва та народних депутатів в кожному із наведених статистичних бюлетенем "Регіональний людський розвиток" наголошувалося, що люди ставали епіцентром людського прогресу тому, що людський розвиток є не лише ключовою метою, а й найбільш важливим детермінантом і чинником соціального і економічного розвитку. Тобто людський розвиток є як ключовою, так і кінцевою метою.

Органам державної влади необхідно, з одного боку, більшу увагу зосередити на заохоченні їх (людей) особистого розвитку, посиленні їх ролі у суспільстві та розширенню їх можливостей щодо вибору свого майбутнього. З іншого боку, органам державної влади необхідно дбати, щоб люди брали на себе відповідальність як за свій вибір, так і за його реалізацію. Саме ці визначення процесів взаємодії людей та органів державної влади дозволили б перейти від сепаратистських настроїв населення Українського Донбасу у 2014 році до впровадження в практику ідей і положень бюджетного федералізму.

Науково-аналітичний рівень Плану заходів на 2018-2020 роки значно нижчий проти рівня Плану заходів на 2015-2017 років, не зважаючи на наявність стратегічних індикаторів оцінки результативності їх виконання лише на один рік – на 2016 рік. Склалось враження, що План заходів на 2018-2020 роки розробляли фахівці Мінрегіону України, а План заходів на 2015-2017 роки – фахівці Мінекономрозвитку і торгівлі України, можливо тому і відсутні обґрунтування заходів на 2018-2020 роки по входженню нашої держави до 50 кращих країн світу за Індексом людського розвитку (проти 83 місця у 2013 році та 88 місця у 2017 році!?) та зменшення у 2020 році рівня смертності на 10%, а рівня бідності

на 15% (що це – цинічний популізм чи стале невігластво?!).

Тобто наявна відсутність узгодженості змісту Програми регіонального розвитку "Розвиток людського потенціалу" Плану заходів на 2018-2020 роки з досягненням Цілі 3 "Розвиток людського капіталу" Середньострокового плану пріоритетних дій Уряду на період до 2020 року (**можливо фахівці Мінрегіону та керівництво Уряду через усвідомлення не розрізняють сутність та зміст економічних категорій "Людський потенціал" та "Людський капітал"**).

Позитивним у нових рішеннях Уряду стало намагання здійснити елементи композиції та деконпозиції стратегічних і операційних цілей Програм регіонального розвитку на 2018-2020 роки: "Інноваційна економіка і інвестиції", "Сільський розвиток", "Розвиток людського потенціалу", "Загальноукраїнська солідарність", "Підтримка розвитку депресивних територій", "Ефективне управління регіональним розвитком" зі змістом і завданнями Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року.

При відсутності узгодженості стратегічних індикаторів перелічених програм регіонального розвитку, Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року, "Стратегії сталого розвитку: Україна - 2020" та Середньострокового плану пріоритетних дій Уряду на 2018-2020 роки виявилось невизначеним "Дерево збалансованих за ієрархією та у часі цілей цих програмних документів".

Необхідне випереджаюче формування науково-методичного та інформаційно-статистичного забезпечення стратегічного планування та розробка у зв'язку з цим Планового Кодексу України (наряду з Бюджетним і Податковим Кодексами України).

Науковий рівень планового управління народним господарством України з використанням системи економетричних моделей УКР-1–УКР-3 (чл.-кор. О.С. Смельянова), балансово-економетричної моделі (чл.-кор. В.М. Бородюка), моделі "Дисплан" (академіка В.М. Глушкова), системи індикативного планування (д.е.н., професорів В.Ф. Беседіна, В.Ф. Столярова) та іншого науково-методичного забезпечення Економічним науко-дослідним інститутом діяльності Держплану України практично недосяжний для нинішнього керівництва національною економікою та держави в цілому.

В умовах подальшого поглиблення лібералізації ринкових відносин в Україні доцільним стало б використання переосмисленого вітчизняного досвіду планової економіки, в якій на п'ятирічний період визначалось дерево цілей розвитку за ієрархією та у часі й здійснювались прогностичні оцінки соціально-економічних та екологічних наслідків прийняття нових рішень державного управління народним господарством на перспективу.

Парадигма людяності, гармонії та місії регіону. Енциклопедія інтелектуальної власності розкриває поняття парадигми як "системи уявлень, що

характерна для визначення етапу розвитку науки чи культури, суспільного життя"[15, с. 449]. Результати дослідження становлення соціально-адекватного менеджменту регіонального людського розвитку в Українському Донбасі дозволяють здійснити наступні уточнення системи уявлень стосовно виміру ІРЛР та впровадження ідей і положень бюджетного федералізму в Луганській і Донецькій областях з використанням для подальшого розвитку суспільного життя України в цілому.

Конструктивно розглянемо кожну складову уточненої парадигми. На першому місці уточнених уявлень – категорія "Людяність".

В українському суспільстві накопичені знання стосовно оцінок людського розвитку у загальнонаціональному масштабі і особливо на рівні адміністративних областей. Вимір регіонального людського розвитку в областях забезпечив їх щорічні рейтингові оцінки з використанням Методики 2012 року на підставі даних національної статистики від 2004 до 2017 р.

Результати виміру ІРЛР з використанням 33-х показників-індикаторів, з яких 22 показники-стимулятори розвитку та 11 показників-дестимуляторів, за період 2004-2017 року дозволяють здійснювати їх моделювання і прогнозування за 6-ма аспектами: 1) Відтворення населення; 2) Соціальне становище; 3) Комфортне життя; 4) Добробут; 5) Гідна праця; 6) Освіта.

Аналітична робота зі складовими і інтегральним значенням ІРЛР дозволяє не тільки обґрунтовувати відповідні заходи стосовно кожного з 33-х показників, а й здійснювати їх проектування, виходячи з бажаного або заданого середнього інтегрального значення.

Прогнозні розрахунки ІРЛР конкретної адміністративної області дозволяють розробляти Регіональні програми людського розвитку за вказаними 6-ма аспектами, як центральні ланки Регіональних стратегій розвитку і Планів соціально-економічного розвитку регіонів, а також Планів заходів з їх реалізації на 3-х (перший) та 4-х (другий) річні етапи їх виконання.

Доцільно здійснювати узгодження системи 33-х показників оцінки і прогнозування ІРЛР, по-перше, з показниками матриці адаптованих і локалізованих до всіх національних рівнів 7-ми Цілей Розвитку Тисячоліття, які діяли з 2003 до 2015 року (для тих областей де вони не були досягнуті з розробкою відповідних додаткових заходів на період до 2020 року). По-друге, з показниками адаптованих і локалізованих для області 3-4 національних цілей з 17-ти Цілей Сталого Розвитку світової спільноти на період до 2030 року.

Прогнозування складових і інтегрального значення ІРЛР адміністративних областей дозволяє формувати складові економічної стратегії розвитку держави в цілому яка необхідна для обрання курсу економічної політики на перспективу з визначенням пріоритетних цілей. Аналітично опрацьовані результати прогнозування ІРЛР дозволяють визна-

чити вже і економічну тактику як сукупність найближчих цілей і завдань кожної конкретної адміністративної області для їх досягнення в умовах поточного та найближчого 3-5 річного періоду.

Визначені співвідношення економічної стратегії і економічної тактики рекомендується покласти в основу розробки Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2027 та до 2030 років.

У 2012 році в Україні завершився попередній етап становлення інформаційно-методичного забезпечення соціально адекватного менеджменту регіонального людського розвитку – індивідуальний облік і рейтингова оцінка людського розвитку в адміністративних областях. Розпочався етап планово-проектного використання результатів базового (до 2000 року) і попереднього (до 2012 року) етапів виміру регіонального людського розвитку.

Після прийняття у 2010 році оновленого Бюджетного кодексу України нами була обґрунтована необхідність переходу до розробки Національної і Регіональних Програм людського розвитку як центральних провідних ланцюжків Планів соціально-економічного розвитку держави і регіонів, Державного і місцевих бюджетів.

Рекомендації і пропозиції внесення відповідних положень і змін до Бюджетного кодексу України в методологічних положеннях Концепції людського розвитку були представлені в Передмові "Наукові основи подальшого розвитку та вдосконалення концептуальних положень оновленого Бюджетного кодексу України" Науково-практичного коментаря до Бюджетного кодексу України [16].

Після Революції Гідності (грудень 2013 – лютий 2014 років) додатково були, по-перше, визначені об'єктивні передумови переходу до планування і фінансування людського розвитку на загальнонаціональному і регіональному рівнях його державного регулювання. По-друге, обґрунтований механізм науково-освітнянського забезпечення державного регулювання людського розвитку в регіонах та по державі в цілому [17-19].

Рекомендації і пропозиції щодо впровадження положень Концепції людського розвитку в систему державного управління України надавались в органи загальнонаціональної влади (Верховній Раді України і Кабінету Міністрів України) у формі науково-довідних записок (в електронному вигляді та на паперових носіях), а суспільству – в публікаціях у фахових наукових виданнях.

Реально застосування цих рекомендацій і пропозицій на практиці відбулось у 2016-2017 роках в Хмельницькій обласній державній адміністрації, яку в той час очолював **Олександр Олександрович Корнійчук**. В останній декаді травня 2016 року була створена з кварталними планами прикладних досліджень на рік, а з червня 2016 року почала свою діяльність Робоча група з 33-х осіб з питань впровадження системи Прогнозування-Програмування-Бюджетування в діяльність обласної державної адміністрації. До її складу увійшли відповідальні керівники і провідні фахівці департаментів регіональ-

ного розвитку, промисловості і інфраструктури; культури; економіки і фінансів; будівництва; екології і природних ресурсів; молоді і спорту; освіти і науки; охорони здоров'я; соціального захисту населення; національностей, релігії і туризму, а також науковці Бердянського університету менеджменту і бізнесу, Хмельницького університету управління і права, Державного інституту інформатизації і моделювання Мінекономрозвитку і торгівлі України, Інституту фізичної економіки імені С. А. Подолинського.

Нажаль, в Україні з перших років незалежності і на теперішній час діє принизливо-зневажливе відношення до рекомендацій вітчизняних вчених і фахівців, а порядок прийняття загальнодержавних рішень центральних органів виконавчої влади (да і законодавчої теж) не передбачає обов'язкового врахування пропозицій власної економічної науки, які отримані в результаті проведення фундаментальних та прикладних наукових досліджень. Але й НАН України та галузеві академії недостатньо активно виконують свої функції наукового розробника вже і в ролі найвищого експертного органу [19].

Мета, напрями і перші результати діяльності Робочої групи Хмельницької ОДА з питань впровадження системи ППБ в діяльність облдержадміністрації були визначені і забезпечені в контексті врахування досвіду діяльності Робочої групи у 2010-2011 роках з розробки Стратегії регіонального розвитку Хмельницької області за фінансової допомоги та технічного сприяння з боку ЄС, які були представлені в публікації одного із авторів статті – **Оксани В'ячеславівни Шинкарюк** "Становлення передумов впровадження державного регулювання регіонального людського розвитку в Україні (від цілей людського розвитку до завдань сталого розвитку)" [15].

Основними результатами діяльності Робочої групи стали:

- розробка макетів Соціального, Екологічного та Інвестиційного паспортів Хмельницької області з їх уточненням і доробкою, виходячи з методологічних положень Концепцій людського розвитку;

- аналіз виконання Планів соціально-економічного розвитку Хмельниччини у 2010-2016 роках в контексті оцінки виконання Стратегії регіонального розвитку області, підготовленою за сприянням ЄС;

- оцінка соціально-економічного статусу Хмельницької області за рівнем та динамікою ІРЛР в ранговому порівнянні з іншими областями України у 2004-2014 роках з детальним аналізом 33-х показників за 6-ю аспектами людського розвитку у 2014 році;

- узагальнення результатів реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади у Хмельницькій області шляхом створення ОТГ у 2015 році в контексті положень нової моделі формування місцевих бюджетів у 2015-2016 роках та порядку фінансування інфраструктурних проєктів ОТГ з Державного фонду регіонального розвитку;

- прогнозування 33-х показників і середнього значення ІРЛР Хмельницької області на 2016-2020 роки з визначенням 7-ми з них найбільш деструктивних, для зміни негативної дії яких на позитивну потребує обґрунтування додаткових заходів в проєкті Плану заходів на 2018-2020 роки з реалізації Стратегії регіонального розвитку Хмельниччини на період до 2020 року;

- аналіз виконання Хмельницькою областю завдань та індикаторів ЦРТ до 2015 року у порівнянні з Чернівецькою областю та Україною в цілому з визначенням додаткових заходів щодо їх досягнення у 2017-2020 роках;

- порівняльна оцінка декількох складових і інтегральних індексів людського розвитку Хмельницької, Чернівецької і Львівської областей у 2009-2015 роках;

- порівняльна оцінка складових і в цілому ІРЛР адміністративних областей Поділля (Вінницька, Хмельницька, Тернопільська області) у 2004-2014 роках;

- оцінка якості підготовки проєкту Плану заходів на 2018-2020 роки з реалізацією Стратегії регіонального розвитку області на період до 2020 року.

Перелічені результати щоквартально оформлялись в науково-аналітичних записках: "Соціальний паспорт Хмельницької області", "Оцінка стану справ, що склалася зі стратегічним плануванням у Хмельницькій ОДА та Хмельницькій Облраді з рекомендаціями щодо його здійснення по-новому", "Тенденції регіонального людського розвитку областей Поділля 2004-2014 роках", "Регіональна програма людського розвитку в Хмельницькій області на 2016-2020 роки (базовий варіант Програми за структурою: передмова; порівняльна та прогнозні оцінки регіонального людського розвитку окремих областей України; узгодження показників оцінки ІРЛР й матриці завдань та індикаторів досягнення ЦРТ для Хмельниччини на період до 2020 року; локалізація заходів до Регіональної програми людського розвитку Хмельницької області в контексті реалізації національних завдань 7 ЦРТ на період до 2020 року), "Регіональна програма людського розвитку в Хмельницькій області на 2016-2020 роки (основний варіант Програми за структурою: відтворення населення, освіта, охорона здоров'я, соціальний захист населення, культура й мистецтво, фізичне виховання і спорт)".

Головним науково-прикладним результатом діяльності Робочої групи Хмельницької ОДА з проблем впровадження системи ППБ в діяльність Облдержадміністрацій став пілотний проєкт "**Механізм державного регулювання регіонального людського розвитку адміністративної області в умовах децентралізації**", що дало підстави керівнику Робочої групи, голові Хмельницької ОДА **Олександру Олександровичу Корнійчуку** звернутись до Уряду з пропозиціями проведення в області у 2017-2021 роках відповідного експерименту "Державне регулювання регіонального людського розвитку на рівні адміністративної області" (по аналогії

з проведенням з 01.04.2001 по 01.04.2005 р. державно-правового експерименту розвитку місцевого самоврядування в місті Ірпінь в селищах Буча, Ворзель, Гостомель, Коцюбинське Київської області).

Основною метою проведення експерименту було відпрацювання та остаточне визначення повноважень ОДА та РДА (функцій і структури, прав і відповідальності, компетенції по відношенню до органів місцевого самоврядування) в умовах реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади і відповідних законів України щодо бюджетно-фінансової децентралізації з використанням соціальних нормативів (в описовому та вартісному вигляді з регламентацією їх min/max значень в межах обсягів фінансових ресурсів) і галузевих стандартів надання послуг в сфері забезпечення стійкого людського розвитку регіону як центральної ланки його сталого (еколого-соціального) функціонування та динамічного розвитку.

ГО "Інститут громадянського суспільства", який на грантових умовах монополює виконує величезну роботу щодо інформаційно-агітаційної, просвітницької та законотворчої діяльності з реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади, за ознаками "наявність та узгодженість спільних інтересів суміжних рівнів управління" та "щільність розміщення створених ОТГ на території району" визначив 7 типів адміністративних районів, в яких утворені ОТГ з варіантами міжбюджетних відносин щодо освоєння ними субвенцій на освіту, охорону здоров'я та соціальний захист населення (Вісник Інституту громадянського суспільства, № 40, грудень, 2016 р., с. 15-17).

Експериментальне відпрацювання цих варіантів в процесі реалізації пілотного проекту в Хмельницькій області дозволило б визначити межі тих повноважень усіх обласних державних адміністрацій нашої держави, які необхідно переглянути та уточнити з врахуванням положень попередньо прийнятих та діючих на сьогодні Законів України: "Про місцеве самоврядування в Україні" від 21.05.1997 року № 280/97-ВР; "Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії" від 05.10.2000 № 2017-III; "Про місцеві державні адміністрації" від 09.04.1999 р. № 586-XIV.

Облдержадміністрації повинні будуть здійснювати контроль за досягненням відповідності розміру фінансового нормативу бюджетної забезпеченості суспільної послуги з врахуванням різноманітних особливостей населення кожної місцевості та його моральних засад: духовності й освіченості, історичної спадщини та етнічних цінностей, звичаїв і традицій, культури і світогляду, мирного менталітету та територіальної єдності. В разі виявлених відхилень – мати право отримувати додаткові до субвенцій трансферти і дотації з Державного бюджету України, а також використовувати частину коштів від

державного-приватного партнерства в регіоні, спонсорської та донорської, міжнародної технічної та фінансової допомоги, а також різних грантів за участі діаспори для досягнення фінансових нормативів забезпечення суспільних послуг в адміністративно-територіальних кордонах області.

В умовах експерименту передбачалось вдосконалити методичне забезпечення формульних розрахунків субвенцій, дотацій і трансфертів на рівні області, виходячи з того положення що так звані коригувальні коефіцієнти визначались би Хмельницькою ОДА відносно середніх значень відповідних показників ОТГ та районів області, а не відносно середніх значень відповідних показників по Україні в цілому.

Одним з основних результатів проведення експерименту було б врахування місцевих особливостей при формуванні Реєстрів наступних показників системи державного регулювання регіонального людського розвитку:

– державних стандартів соціальних послуг та порядку визначення в них потреб населення адміністративно-територіальних одиниць і проведення моніторингу та оцінки їх якості;

– галузевих нормативів і стандартів надання послуг, насамперед у сферах освіти, охорони здоров'я та соціального захисту населення;

– соціальних нормативів за кожним із делегованих державою органам місцевого самоврядування повноважень у розрахунку на середньостатистичну адміністративно-територіальну одиницю в описовому та вартісному вигляді (min/max) з урахуванням обсягів власних та додатково необхідних фінансових ресурсів в умовах децентралізації влади.

Створення перелічених реєстрів забезпечило б розробку **основних положень щодо впровадження правової відповідальності органів державної та регіональної влади та органів місцевого самоврядування за недофінансування за нормативами бюджетної забезпеченості Національної програми людського розвитку та Регіональних програм людського розвитку.** В свою чергу це б сприяло переходу від адміністративно-командного механізму бюджетного унітаризму до адміністративно-договірної взаємодії органів державної влади різних рівнів управління на засадах правового визначення рівня автономності і глибини сумісності бюджетного централізму з бюджетним федералізмом.

Розглянуті наміри передачі вітчизняних наукових розробок для впровадження шляхом проведення їх експериментальної апробації засвідчило про наявність зовнішнього керівництва проектно-аналітичною і інформаційно-методичною роботою в провідних міністерствах України фінансово-економічного профілю, яке, як правило, підтримується зовнішнім фінансуванням, наприклад, програмами ЄС "Горизонт 2020" і "U-LEAD" та іншими з обов'язковим внутрішнім "кураторством". Це головна при-

чина ігнорування розробок вітчизняних вчених – економістів (наприклад [20, 21]), а не небажання їх освоювати за обмеженим службовим часом, осмислювати та творчо використовувати без відповідного "стимулювання".

Напевно, українське чиновництво та народні депутати так і не усвідомили того, що "Життя по-новому" вимагало й "Управління по-новому", методи, засоби та важелі якого вимагають використання не тільки базових знань, а й постійного їх приросту та накопичення досвіду. Саме тому, епіграфом нашої статті є сучасний вислів **"Навчатись – це духовно тому, що знання руйнують невігластво, упередження та алчність"**.

На другому місці розгляду уточнень парадигми людяності, гармонії і місії Українського Донбасу в соціально адекватному менеджменті регіонального людського розвитку представлена така їх органічна складова як категорія "Гармонія".

В перекладі з грецької мови гармонія (harmonia) – це структурний порядок, зв'язок. Виходячи з предмету і об'єкту виконуемого аналітико-статистичного дослідження доречним стає розгляд соціальної гармонії яка, за визначенням Соціологічної енциклопедії, **"характеризує якість соціальних зв'язків і соціальної системи в цілому, що передбачає єдність у різноманітності"** [11, с. 77].

В свою чергу соціально адекватний менеджмент, слугуючи інструментом узгодження управлінських зусиль органів загальнонаціональної і регіональної влади, **"спрямовує управлінські впливи переважно в площину самоорганізаційних процесів, на всіх рівнях управління співвідноситься з найважливішими ментальними характеристиками соціума та його регіональними складовими"** [11, с. 314].

Соціологічна енциклопедія, розглядаючи гармонію соціальну, наголошує, що **"у соціальній філософії гармонійними вважають зв'язки, яким притаманні: узгоджена єдність елементів, що дає змогу кожному з них якнайповніше виявити свою індивідуальність; симетрія, або домірна рівновага; наявність функціонального ритму; здатність до стійкого розвитку. Соціальну систему вважають гармонійною, коли кожен з її елементів як свою передумову передбачає наявність інших, а їх взаємодія породжує соціальну синергію. Якісні зміни такої системи характеризуються наступністю та переважанням еволюційних форм переходу над революційним"** [11, с. 77].

Першим, вихідним аспектом людського розвитку є "Відтворення населення". Тому, насамперед, соціально адекватний менеджмент регіонального людського розвитку повинен бути націлений на досягнення гармонійної симетрії і рівноваги по ієрархії та динамічній синхронізації у часі – територіальних і загальнонаціональних відтворювальних про-

цесів людського капіталу. Забезпечити гармонізацію відтворювальних процесів населення можливо та доцільно з використанням пропорцій "Золотого перетину" у встановлені еталонних співвідношень обсягів та динаміки коштів з державного та місцевих бюджетів (включаючи кошти ОМС і ОТГ) на людський розвиток.

Відповідно до пропорцій "Золотого перетину" відношення обсягу коштів на людський розвиток з державного та місцевих бюджетів до обсягу коштів з державного бюджету повинно дорівнювати відношенню обсягу коштів державного бюджету до обсягу коштів з місцевих бюджетів і складати золоту пропорцію, яка становить 1,618. Пропорції "Золотого перетину", які становлять 62% x 38% (де 62% – головне, а 38% – додаткове значення), визначають межі траєкторії стійкого людського розвитку суміжних масштабів адміністративно-територіального устрою.

В ієрархічній системі управління наданням публічних послуг верхня межа цієї траєкторії стійкого людського розвитку (межа бюджетного федералізму) визначається співвідношенням 62% коштів з місцевого бюджету на 38% коштів з державного бюджету. Нижня межа траєкторії стійкого людського розвитку (межа бюджетного централізму) визначається співвідношенням 62% коштів з державного бюджету на 38% коштів з місцевого бюджету (100% коштів з державного бюджету – це бюджетний унітаризм).

Спільні межі бюджетного централізму і бюджетного федералізму, відображаючи рівень автономності і глибину взаємодії загальнодержавних і територіальних відтворювальних процесів людського капіталу, тим самим утворюють зону вибору рішень при соціальному діалозі органів загальнонаціональної і регіональної влади суміжних рівнів ієрархії управління у розмірі 24% (62%-38%) від загального обсягу бюджетних коштів на людський розвиток регіону (100% складає зведений бюджет як сума коштів з державного та місцевих бюджетів).

Завдяки такому підходу вартісні варіанти проектних рішень Планів заходів з реалізації Державної та Регіональних стратегій розвитку, як форми прояву власних та спільних інтересів суміжних масштабів життєдіяльності, повинні знаходитись в межах соціального діалогу суміжних рівнів державного управління для досягнення узгодженості співфінансування процесів людського розвитку.

У розробленій на початку 90-х років минулого століття в ЕНДІ Держплану України двосекторної моделі ринкової економіки передбачалось використання гармонійних пропорцій **"Золотого перетину"** для визначення співвідношень державної і приватної власності багатокладного національного господарства та розщеплення загальнодержавних і місцевих податків.

Пропорції "Золотого перетину" доцільно використовувати і для оптимізації структури зведеного обласного бюджету під час визначення обсягів бюджетних коштів адміністративних районів, Органів місцевого самоврядування (ОМС) та Об'єднаних територіальних громад (ОТГ).

Категорія "Місія" для Українського Донбасу в становленні та розвитку соціально адекватного менеджменту регіонального людського розвитку полягає у впровадженні пілотного проекту "Державне регулювання регіонального людського розвитку в адміністративній області в умовах децентралізації", який був підготовлений для Хмельниччини, а доцільно здійснити впровадження в Українському Донбасі реалізований на ідеях і положеннях бюджетного федералізму.

Відновленню миру та територіальної єдності Луганської і Донецької областей в межах Українського Донбасу 2013 року будуть сприяти об'єктивні результати комплексного фінансово-економічного аналізу нормативно-правових і практичних дій у взаємовідносинах органів регіональної і загальнонаціональної влади в 2000-2013 роках (та у 2000-2018 рр. на підконтрольних частинах областей) у виконанні наступних Законів України:

1. Стаття 66 "Збалансування місцевих бюджетів" Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні від 21.05.1997 року № 280/97-ВР:

1.1. Місцеві бюджети мають бути достатніми для забезпечення виконання органами місцевого самоврядування наданих їм законом повноважень *та забезпечення населення послугами не нижче рівня мінімальних соціальних потреб.*

1.2. Повноваження на здійснення витрат місцевого бюджету мають відповідати обсягу надходжень місцевого бюджету.

1.3. У разі, коли вичерпано можливості збалансування місцевих бюджетів і при цьому, не забезпечується покриття видатків, необхідних для здійснення органами місцевого самоврядування наданих їм законом повноважень *та забезпечення населення послугами не нижче рівня мінімальних соціальних потреб*, держава забезпечує збалансування місцевих бюджетів шляхом передачі необхідних коштів до відповідних місцевих бюджетів у вигляді дотацій та субвенцій відповідно до закону.

2. Стаття 20 "Основні засади фінансового забезпечення надання державних соціальних гарантій" Закону України "Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії" від 05.10.2000 № 2017-III визначає:

2.1. *Надання державних соціальних гарантій здійснюється за рахунок бюджетів усіх рівнів, коштів підприємств, установ і організацій та соціальних фондів на засадах адресності та цільового використання.*

2.2. *Державні соціальні гарантії та державні соціальні стандарти і нормативи є основою для розрахунку видатків на соціальні цілі та форму-*

вання на їх основі бюджетів усіх рівнів та соціальних фондів, міжбюджетних відносин, розробки загальнодержавних і місцевих програм економічного і соціального розвитку.

2.3. *Розрахунки і обґрунтування до показників видатків на соціальні цілі у проектах Державного бюджету України, бюджету Автономної Республіки Крим та місцевих бюджетів здійснюються на підставі державних соціальних стандартів, визначених відповідно до цього Закону.*

2.4. Розробка та виконання Державного бюджету України, бюджету Автономної Республіки Крим та місцевих бюджетів здійснюються *на основі пріоритетності фінансування видатків для забезпечення надання державних соціальних гарантій.*

2.5. Залучення підприємствами, установами, організаціями соціально-культурного, житлово-комунального, побутового обслуговування, закладами охорони здоров'я та освіти коштів з додаткових джерел фінансування, не заборонених законом, не є підставою для зменшення бюджетного фінансування відповідно до нормативів.

3. Стаття 17 "Повноваження в галузі соціально-економічного розвитку" Закону України "Про місцеві державні адміністрації" від 09.04.1999 р. № 586-XIV.

Місцева державна адміністрація:

– розробляє проекти програм соціально-економічного розвитку і подає їх на затвердження відповідній раді, забезпечує їх виконання, звітує перед відповідною радою про їх виконання;

– забезпечує ефективне використання природних, трудових і фінансових ресурсів;

– складає необхідні для управління соціально-економічним розвитком відповідної території баланси трудових, матеріально-фінансових та інших ресурсів, місцевих будівельних матеріалів, палива;

– *визначає необхідний рівень обслуговування населення відповідно до нормативів мінімальних соціальних потреб; проводить розрахунок коштів та визначає обсяг послуг, необхідних для забезпечення передбаченого законодавством рівня мінімальних соціальних потреб;*

– розробляє та вносить пропозиції до проектів державних цільових програм, а також довгострокових прогнозів та проектів індикативних планів розвитку відповідних галузей народного господарства, їх фінансово-економічного забезпечення.

Отримані результати комплексного фінансово-аналітичного аналізу взаємодії органів загальнонаціональної влади з органами регіональної влади в минулому дозволять виявити управлінські промахи та недоліки, які необхідно врахувати при впровадженні ідей і положень бюджетного федералізму.

Чому на рівні адміністративних областей не складались баланси трудових і матеріально-фінансових ресурсів, а також не завжди здійснювало-

ся збалансування місцевих бюджетів? В умовах децентралізації влади шляхом створення ОТГ відповіді на ці запитання стають ще більш актуальними.

Головне при цьому з'ясувати причини невиконання наведених статей Законів України. Що це – правовий нігілізм чи негативні дії об'єктивних обставин? Чи можливо наслідки порад недосить кваліфікованих консультантів і експертів або відсутність професійної фахової підготовки працівників і керівників різних гілок влади?

Визначенню масштабів фінансової самодостатності Луганської і Донецької областей згідно Мінських угод 2014 року буде сприяти впровадження ідей і положень бюджетного федералізму в Україні як унітарній державі в ході реалізації пілотного проєкту. Це активізує формування нової регіональної карти України відповідно вимогам Угоди з ЄС.

Формування нової регіональної карти України згідно з вимогами керівних економіко-статистичних принципів ЄС повинно мати варіантний характер завдяки виконанню відповідних аналітичних і прогнозних розрахунків ІРЛР.

Т. Ковальчук, В. Черняк і В. Шевчук, як провідні розробники Всеукраїнського проєкту "Наше Спільне Майбутнє" [24], після опрацювання варіантних моделей ще у 2009 році запропонували встановити Крайовий адміністративно-територіальний поділ України (табл. 10) [7, с. 311].

Таблиця 10

Крайовий поділ України

№ з/п	Край	Склад адміністративних областей
1	Карпатський	Львівська, Івано-Франківська, Чернівецька, Закарпатська
2	Поліський	Волинська, Рівненська, Житомирська
3	Подільський	Вінницька, Хмельницька, Тернопільська
4	Київський	Київська, Чернігівська, Черкаська
5	Слобожанський	Харківська, Сумська, Полтавська
6	Придніпровський	Дніпропетровська, Запорізька, Кіровоградська
7	Причорноморський	Одеська, Херсонська, Миколаївська, Крим
8	Донецький	Донецька, Луганська

На переконання цих вчених, географічні межі пропонованих Країв мають певний зв'язок з етнічним складом населення регіону, історичним шляхом заселення території, структурою виробничого потенціалу та міцністю внутрішньорегіональних зв'язків. Але вони одночасно наголошували, що жодна з ознак не є визначальною. Потрібна ідея для усього населення, що має відбутися одночасно в усій державі як доленосна.

Такою ідеєю може стати ідея відновлення миру в Українському Донбасі на основі використання гармонійної пропорції "Золотого перетину" для визначення меж бюджетного федералізму з бюджетним централізмом в унітарній державі, якою є Україна.

На початковому етапі практичної реалізації цієї ідеї впровадження бюджетної федералізації доцільно було б переведення усіх адміністративних областей одночасно, без встановлення для окремих з них особливого статусу.

На наступному етапі на умови бюджетної федералізації доречно було б перевести розглянуті адміністративно-територіальні Краї, а на завершальному етапі – Органи місцевого самоврядування та Об'єднані територіальні громади.

Логіка бюджетної федералізації націлена на збереження територіальної цілісності України як унітарної держави з парламентсько-президентською формою влади і управління. Дворівневий бюджетний устрій (державний бюджет – місцеві бюджети Країв, ОМС та ОТГ) повинен стати фінансовою основою нового адміністративно-територіального устрою України, за яким не буде виникати ситуації, **коли верхи, які завжди праві, але не можуть "управляти по-новому", а низи, які завжди вимуваті, але не бажають "жити по-старому"**.

В.В. Микитенко з ДУ "Інститут природокористування та сталого розвитку" НАН України, виходячи з вимог Угоди України з ЄС, запропонувала новий концепт формування та реалізації дії системи сучасних територіальних природно-господарських округів (ТПГО). Їхнє врахування у процесі розбудови нових територіально-адміністративних одиниць України призвано забезпечити:

- реформування територіального простору України за 10-ма (наразі за 8-ма) ТПГО;

- формування достатніх організаційно-економічних, технологічних, природно-ресурсних, виробничо-господарських інформаційних умов для збереження еволюційної стійкості, збалансованості функціонування;

- підвищення рівня і якості життя населення України [24, с. 33].

Одночасно з цим, задля розроблення комплексу підстратегій соціально-економічного розвитку на перспективу до 2030 року, перелік ТПГО розмежовано за двома типами – бінарної спрямованості та масштабної інваріантної спрямованості.

Таке розмежування передбачало врахування цілого комплексу системоутворювальних факторів і детермінант: рівень і якість життя населення; раціональність освоєння природно-ресурсного потенціалу; рівень результативності регіонального управління; спрямованість і активність виробничо-господарської та зовнішньо-економічної діяльності; сприйнятливості до інноваційних зрушень (твбл. 11) [24, с. 34].

Структура територіальних природно-господарських округів України

№ з/п	ТПГО	Тип ТПГО	Склад ТПГО
1	Івано-Франківський Івано-	Бінарної спрямованості ТГО	Франківська, Закарпатська, Чернівецька і Тернопільська
2	Вінницький		Вінницька, Житомирська, Хмельницька
3	Черкаський		Черкаська, Кіровоградська, Полтавська
	Тимчасово окуповані ТГО		
4	Кримський	Бінарний формат	АРК, м. Севастополь 5
5	Донецький		Донецька, Луганська
6	Київський	Масштабної інваріантної спрямованості	Київська, Чернігівська, м. Київ
7	Львівський		Львівська, Волинська, Рівненська
8	Одеський		Одеська, Миколаївська, Херсонська
9	Харківський		Харківська, Сумська
10	Дніпропетровський		Дніпропетровська, Запорізька

Проведення аналітичної оцінки соціальних стандартів і нормативів, а також галузевих норм надання соціальних послуг (насамперед, в сфері освіти, медицини і соціального захисту населення) в межах адміністративних районів і областей має бути повноваженнями районних та обласних державних адміністрацій.

Середні кількісні значення соціальних стандартів і галузевих нормативів, безумовно, будуть відрізнятися від середніх значень аналогічних показників для України в цілому. А тому регламентація їх min/max значень повинна відбуватись в межах обсягів місцевих фінансових ресурсів.

У зв'язку з цим розробці місцевих стандартів і нормативів повинен сприяти аналіз та оцінки складових і в цілому ІРЛР на рівні областей з поступовим розвитком бази національної статистики як за міськими і сільськими поселеннями, так і за Об'єднаними територіальними громадами.

З часом це дозволить накопичити статистичну базу для розрахунків середніх значень складових ІРЛР з використанням їх в якості критеріїв фінансового вирівнювання складових людського розвитку між суб'єктами територій. Крім того, в майбутньому порівняльні оцінки співвідношень середніх значень ІРЛР адміністративних районів та областей, міських і сільських поселень із середніми значеннями ІРЛР територій-аналогів та для України в цілому може стати критерієм розподілу бюджетних коштів з Державного та Регіональних фондів регіонального розвитку на фінансування інфраструктурних проектів відповідних територій.

В розглянутих підходах побудови нової регіональної карти України – створення адміністративно-територіальних Країв або територіальних природно-господарських округів – передбачається територіальна єдність Українського Донбасу в межах кордонів Луганської і Донецької областей 2013 року.

Накопичений з 2014 року досвід "виживання" непідконтрольної частини Луганської і Донецької областей доцільно було б узагальнити та переосмислити з орієнтацією на об'єднання з підконтрольними частинами та відновлення територіальної ці-

лісності України в цілому як суверенної і незалежної держави.

Особливої уваги заслуговує об'єктивна оцінка системи «квазідержавного управління» в "ДНР" та "ЛНР" для проектного обґрунтування нового управлінського іміджу і статусу обласних і районних державних адміністрацій, а також місцевих рад в умовах відновлення, налагодження, збереження та укріплення мирної життєдіяльності.

Реалізація Державної цільової програми з відновлення та розбудови миру у східних регіонах України за визначеними вченими і фахівцями Інституту економіки промисловості НАН України концептуальними положеннями **"дозволить досягти такого стану у суспільстві, який визначається спільним прагненням всього населення до перспектив гідного існування та розвитку країни, встановленням та виконанням правових та договірних вимог, правил, норм, обов'язків; бажанням до консенсусу, спільних домовленостей та запобігання конфліктів; розвитком соціального діалогу, соціального приватного партнерства; перевагою культури та відповідальності в системі політичних, соціальних, економічних відносин; усвідомленістю переваг миру у протидії конфліктам"** [9, с. 7].

Згідно складової "Розвиток екоспільнот" філософської категорії "Мудрість природи" практична дієвість категорій "Людяність" і "Гармонія" проглядається у передбачуваних переходах підприємств Українського Донбасу до інноваційного комплексного природокористування, яке передбачає ліквідацію шкідливих викидів в землю, воду і повітря для досягнення екологічного балансу та соціальної згуртованості.

Тобто, головний зміст місії Українського Донбасу та Поділля в становленні та розвитку соціально адекватного менеджменту регіонального людського розвитку полягає у спрямуванні управлінських впливів органів загальнонаціональної влади переважно в площину самоорганізаційних процесів органів регіональної влади завдяки, по-перше, впровадженню ідей і положень бюджетного федералізму, і,

по-друге, врахуванню найважливіших ментальних характеристик соціуму та його регіональних складових на усіх рівнях місцевого управління.

Соціально адекватний менеджмент регіонального людського розвитку в Українському Донбасі та Поділля як цілісних еколого-соціальних систем передбачає використання логістики Прогнозування-Програмування-Бюджетування, яка побудована на дотриманні екологічних, соціальних і економічних нормативів і є інструментом узгодження й уточнення автономних і спільних управлінських зусиль органів загальнонаціональної і регіональної влади у досягненні Цілей Розвитку Тисячоліття (ЦРТ) на період до 2020 року та Цілей Сталого Розвитку (ЦСР) на періоди до 2020 р. та 2030 р. (див. рис. 3).

Література

1. **Шинкарюк О.В., Сігайов А. О.** Інституалізація провідних елементів механізму державного регулювання регіонального людського розвитку (Частина I. Визначення цілей розвитку, прогнозування і планування регіонального людського розвитку). *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2016. Вип. 3(35). С. 80-92.
2. **Шинкарюк О.В., Сігайов А.О.** Інституалізація провідних елементів механізму державного регулювання регіонального людського розвитку (Частина II. Фінансування і бюджетування заходів і завдань регіонального людського розвитку). *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2016. Вип. 4(36). С. 121-138.
3. **Шинкарюк О.В., Сігайов А.О., Столярова В. В.** Інституалізація провідних елементів механізму державного регулювання регіонального людського розвитку (Частина III (попередня). Моніторинг регіонального людського розвитку). *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2017. Вип. 1(37). С. 60-72.
4. **Шинкарюк О.В., Сігайов А. О., Столярова В. В.** Інституалізація провідних елементів механізму державного регулювання регіонального людського розвитку (Частина III (основна). Моніторинг регіонального людського розвитку). *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2018. Вип. 1(41). С. 74-88.
5. **Шинкарюк О.В., Сігайов А. О., Столярова В. В.** Інституалізація провідних елементів механізму державного регулювання регіонального людського розвитку (Частина III (заключна). Моніторинг регіонального людського розвитку). *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2018. Вип. 2(42). С. 73-84.
6. **Кулініч Р. О.** Статистичні методи аналізу взаємозв'язку показників соціально-економічного розвитку: монографія. Київ : ВПД "Формат", 2008. 288 с.
7. **Ковальчук Т.Т., Черняк В.К., Шевчук В.Я.** Актуалітети політики розвитку. Київ: Знання, 2009. 326 с.
8. **Деякі питання удосконалення системи моніторингу та оцінки результативності реалізації державної регіональної політики:** Постанова Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2017 року № 1029. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1029-2017-%D0%BF>.
9. **Проект Концепції державної цільової Програми з відновлення та розбудови миру у східних регіонах України / О.І. Амоша, О.Ф. Новікова, В.П. Антонюк, В.І. Ляшенко, Ю.С. Залознова, Л.М. Логацова, О.В. Панькова, О.Ю. Касперович, О.В. Іщенко.** *Економічний вісник Донбасу*. 2016. № 1 (43). С. 4-15.
10. **Економетрика:** підручник для студентів екон. спеціальн. вищ. навч. закл. Київ: Четверта хвиля, 1997. 320 с.
11. **Соціологічна енциклопедія / укладач В. Г. Городяненко.** Київ: Академвидав, 2008. 456 с. (Серія "Енциклопедія ерудита").
12. **Енциклопедія інтелектуальної власності / за ред. проф. П. П. Крайнева.** Київ: Старт – 98, 2012. 660 с.
13. **Корнійчук О. О., Столяров В. Ф., Шинкарюк О. В.** Формування механізму державного регулювання стійкого людського розвитку Хмельницької області (від ідеї до експерименту: ч. 1 – стан і проблеми державного регулювання). *Економіка і Держава*. 2017. №3. С. 4-15.
14. **Корнійчук О. О., Столяров В. Ф., Шинкарюк О. В.** Формування механізму державного регулювання стійкого людського розвитку Хмельницької області (від ідеї до експерименту: ч. 2 – перспективи державного регулювання по-новому). *Економіка і Держава*. 2017. №4. С. 4-15.
15. **Шинкарюк О.В.** Становлення передумов впровадження державного регулювання регіонального людського розвитку в Україні (від цілей людського розвитку до завдань сталого розвитку). *Економіка і Держава*. 2016. №8. С. 70-78.
16. **Наукові основи подальшого розвитку та вдосконалення концептуальних положень оновленого Бюджетного кодексу України / Науково-практичний коментар до Бюджетного Кодексу України / Кол. авторів, заг. редакція Ф.О. Ярошенка, науковий редактор – Василь Столяров].** 2-е вид., доп. та перероб. Київ: ДННУ АФУ; УДУФМТ, 2011. 560 с. (С. 12-27).
17. **Шинкарюк О.В.** Становлення та розвиток інформаційно-методичного забезпечення моніторингу регіонального людського розвитку (в контексті реалізації національних завдань ЦРТ) // *Моделювання та інформатизація соціально-економічного розвитку України*. 2016. №1. С. 40-58.
18. **Столяров В.Ф., Шинкарюк О.В.** Провідні складові механізму державного управління "життям по-новому" (в умовах децентралізації влади). *Вісник економічної науки України*. 2014. № 2. С. 131-140.
19. **Столяров В.Ф., Шинкарюк О.В.** Науково-освітняське забезпечення механізму державного управління "життям по-новому" (в умовах децентралізації влади). *Вісник економічної науки України*. 2014. № 3 (27). С. 113-126.
20. **Столяров В. Ф., Островецький В. І.** Формування цін і тарифів на товари та послуги суб'єктів природних монополій в Україні. *Економіка і Держава*. 2016. №8. С. 19-27.
21. **Столяров В.Ф., Островецький В.І.** Становлення та розвиток офшорної діяльності резидентів України (в контексті аналізу світового досвіду антиофшорного регулювання). *Економічний вісник Донбасу*. 2016. № 1 (43). С. 68-82.
22. **Стахов А., Слученкова А., Щербаков И.** Код да Винчи и ряды Фибоначчи. СПб: Питер, 2007. 320 с.
23. **Ильин В.Н.** Экономические основы теории общественного развития. 2-е доп. изд. Киев: ДИА, 2010. 176 с.
24. **Розвиток заради порятунку.** Шевчук В.Я., Черняк В.К., Ковальчук Т.Т., Педан М.П., Панков О.І. та ін. Київ: Геопринт, 2016. 227 с.
25. **Микитенко В. В., Микитенко Д. О.** Формування територіальних природно-господарських округів та переформатування

соціально-економічного простору України. *Економічний вісник Донбасу*. 2018. № 1 (51). С. 31–39.

References

1. Shynkariuk O.V., Sihaiov A. O. (2016). Instytutualizatsiia providnykh elementiv mekhanizmu derzhavnoho rehulivannia rehionalnoho liudskoho rozvytku (Chastyna I. Vyznachennia tsilei rozvytku, prohnozuvannia i planuvannia rehionalnoho liudskoho rozvytku) [Institutionalization of leading elements of the mechanism of state regulation of regional human development (Part I. Definition of development goals, forecasting and planning of regional human development)]. *Visnyk Berdianskoho universytetu menedzhmentu i biznesu – Bulletin of Berdyansk University of Management and Business*, Issue 3(35), pp. 80-92 [in Ukrainian].
2. Shynkariuk O.V., Sihaiov A. O. (2016). Instytutualizatsiia providnykh elementiv mekhanizmu derzhavnoho rehulivannia rehionalnoho liudskoho rozvytku (Chastyna II. Finansuvannia i biudzhetuвання zakhodiv i zavdan rehionalnoho liudskoho rozvytku) [Institutionalization of leading elements of the mechanism of state regulation of regional human development (Part II. Financing and budgeting of activities and tasks of regional human development)]. *Visnyk Berdianskoho universytetu menedzhmentu i biznesu – Bulletin of Berdyansk University of Management and Business*, Issue 4(36), pp. 121-138 [in Ukrainian].
3. Shynkariuk O.V., Sihaiov A. O., Stoliarova V. V. (2017). Instytutualizatsiia providnykh elementiv mekhanizmu derzhavnoho rehulivannia rehionalnoho liudskoho rozvytku (Chastyna III (poperednia). Monitorynh rehionalnoho liudskoho rozvytku) [Institutionalization of leading elements of the mechanism of state regulation of regional human development (Part III (preliminary). Monitoring of regional human development)]. *Visnyk Berdianskoho universytetu menedzhmentu i biznesu – Bulletin of Berdyansk University of Management and Business*, Issue 1(37), pp. 60-72 [in Ukrainian].
4. Shynkariuk O.V., Sihaiov A. O., Stoliarova V. V. (2018). Instytutualizatsiia providnykh elementiv mekhanizmu derzhavnoho rehulivannia rehionalnoho liudskoho rozvytku (Chastyna III (osnovna). Monitorynh rehionalnoho liudskoho rozvytku) [Institutionalization of leading elements of the mechanism of state regulation of regional human development (Part III (Basic). Monitoring Human Regional Development)]. *Visnyk Berdianskoho universytetu menedzhmentu i biznesu – Bulletin of Berdyansk University of Management and Business*, Issue 1(41), pp. 74-88 [in Ukrainian].
5. Shynkariuk O.V., Sihaiov A. O., Stoliarova V. V. (2018). Instytutualizatsiia providnykh elementiv mekhanizmu derzhavnoho rehulivannia rehionalnoho liudskoho rozvytku (Chastyna III (zakliuchna). Monitorynh rehionalnoho liudskoho rozvytku) [Institutionalization of leading elements of the mechanism of state regulation of regional human development (Part III (final). Monitoring Human Regional Development)]. *Visnyk Berdianskoho universytetu menedzhmentu i biznesu – Bulletin of Berdyansk University of Management and Business*, Issue 2(42), pp. 73-84 [in Ukrainian].
6. Kulinich R. O. (2008). Statystychni metody analizu vzaiemozviazku pokaznykiv sotsialno-ekonomichnoho rozvytku [Statistical Methods for Analyzing the Relationship between Socio-Economic Development Indicators]. Kyiv, Format [in Ukrainian].
7. Kovalchuk T.T., Cherniak V.K., Shevchuk V.Ya. (2009). Aktualitety polityky rozvytku [Development Policy Updates]. Kyiv, Znannia [in Ukrainian].
8. Deiaki pytannia udoskonalennia systemy monitorynhu ta otsinky rezultatynosti realizatsii derzhavnoi rehionalnoi polityky: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 20 hrudnia 2017 roku № 1029 [Some Issues of Improving the System of Monitoring and Evaluation of the Effectiveness of the Implementation of the State Regional Policy: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of December 10, 2017 No. 1029]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1029-2017-%D0%BF> [in Ukrainian].
9. Amosha O.I., Novikova O.F., Antoniuk V.P., Liaschenko V.I., Zaloznova Yu.S., Lohachova L.M., Pankova O.V., Kasperovych O.Yu., Ishchenko O.V. Proekt Kontseptsii derzhavnoi tsilovoi Prohramy z vidnovlennia ta rozbudovy myru u skhidnykh rehionakh Ukrainy [Project of the Conception of National Program on Renewal and Development of the peace in the East regions of Ukraine]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu – Economic Herald of the Donbas*, 1 (43), pp. 4-15 [in Ukrainian].
10. Ekonometryka [Econometrics]. Kyiv, Chetverta khvyliia [in Ukrainian].
11. Horodianenko V. H. (comp.) (2008). Sotsiologichna entsyklopediia (Serii "Entsyklopediia erudyta") [Sociological Encyclopedia (Erudite Encyclopedia Series)]. Kyiv: Academic Press [in Ukrainian].
12. Krainiev P. P. (Ed). (2012). Entsyklopediia intelektualnoi vlasnosti [Encyclopedia of Intellectual Property]. Kyiv, Start – 98 [in Ukrainian].
13. Korniiichuk O. O., Stoliarov V. F., Shynkariuk O. V. (2017). Formuvannia mekhanizmu derzhavnoho rehulivannia stiikoho liudskoho rozvytku Khmelnytskoi oblasti (vid idei do eksperymentu: ch. 1 – stan i problemy derzhavnoho rehulivannia) [Formation of the mechanism of state regulation of sustainable human development of Khmelnytsky region (from idea to experiment: part 1 - state and problems of state regulation)]. *Ekonomika i Derzhava – Economy and the State*, 3, pp. 4-15 [in Ukrainian].
14. Korniiichuk O. O., Stoliarov V. F., Shynkariuk O. V. (2017). Formuvannia mekhanizmu derzhavnoho rehulivannia stiikoho liudskoho rozvytku Khmelnytskoi oblasti (vid idei do eksperymentu: ch. 2 – perspektyvy derzhavnoho rehulivannia po-novomu) [Formation of the mechanism of state regulation of sustainable human development of Khmelnytsky region (from idea to experiment: part 2 - state and problems of state regulation)]. *Ekonomika i Derzhava – Economy and the State*, 4, pp. 4-15 [in Ukrainian].
15. Shynkariuk O.V. (2016). Stanovlennia peredumov vprovadzhennia derzhavnoho rehulivannia rehionalnoho liudskoho rozvytku v Ukraini (vid tsilei liudskoho rozvytku do zavdan staloho rozvytku) [Formation of prerequisites for implementation of state regulation of regional human development in Ukraine (from human development goals to sustainable development tasks)].

Ekonomika i Derzhava – Economy and the State, 8, pp. 70-78 [in Ukrainian].

16. Stoliarov V. (Ed). (2011). *Naukovi osnovy podalshoho rozvytku ta vdoskonalennia kontseptualnykh polozhen onovlenoho Biudzhethnoho kodeksu Ukrainy. Naukovo-praktychnyi komentar do Biudzhethnoho Kodeksu Ukrainy* [Scientific basis for further development and improvement of conceptual provisions of the updated Budget Code of Ukraine. Scientific and practical commentary to the Budget Code of Ukraine]. (2nd ed., rev.). Kyiv, DNU of AFU; UDFMTT [in Ukrainian].

17. Shynkariuk O.V. (2016). *Stanovlennia ta rozvytok informatsiino-metodychnoho zabezpechennia monitorynhu rehionalnoho liudskoho rozvytku (v konteksti realizatsii natsionalnykh zavdan TsRT)* [Formation and development of information and methodological support for monitoring of regional human development (in the context of the MDGs national tasks implementation)]. *Modeliuvannia ta informatyzatsiia sotsialno-ekonomichnoho rozvytku Ukrainy – Modeling and informatization of social and economic development of Ukraine*, 1, pp. 40-58 [in Ukrainian].

18. Stoliarov V.F., Shynkariuk O.V. (2014). *Providni skladovi mekhanizmu derzhavnoho upravlinnia "zhyttiam po-novomu" (v umovakh detsentralizatsii vlady)* [Main constituents of state administration mechanism of «new life» (in the conditions of decentralization of the power)]. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy – Bulletin of Economic Science of Ukraine*, 2 (26), pp. 131-140 [in Ukrainian].

19. Stoliarov V.F., Shynkariuk O.V. (2014). *Naukovo-osvitianske zabezpechennia mekhanizmu derzhavnoho upravlinnia "zhyttiam po-novomu" (v umovakh detsentralizatsii vlady)* [Scientific and educational maintenance of the mechanism of public administration «new life» (in the conditions of decentralization)]. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy – Bulletin of Economic Science of Ukraine*, 3 (27), pp. 113-126 [in Ukrainian].

20. Stoliarov V. F., Ostrovetskyi V. I. (2016). *Formuvannia tsin i taryfiv na tovary ta posluhy subiektiv pryrodnykh monopolii v Ukraini* [Formation of prices and tariffs for goods and services of natural monopoly entities in Ukraine]. *Ekonomika i Derzhava – Economy and the State*, 8, pp. 19-27 [in Ukrainian].

21. Stoliarov V.F., Ostrovetskyi V.I. (2016). *Stanovlennia ta rozvytok ofshornoj diialnosti rezydentiv Ukrainy (v konteksti analizu svitovoho dosvidu antyofshornoho rehuliuвання)* [Formation and Development of Offshore Activities of Residents of Ukraine (In the context of the analysis of world experience anti-offshore regulation)]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu – Economic Herald of the Donbas*, 1 (43), pp. 68-82 [in Ukrainian].

22. Stakhov A., Sluchenkova A., Shcherbakov I. (2007). *Kod da Vinchi i ryady Fibonachchi* [Da Vinci Code and Fibonacci Series]. Saint Petersburg, Piter [in Russian].

23. Il'in V.N. (2010). *Ekonomicheskiye osnovy teorii obshchestvennogo razvitiya* [The economic foundations of the theory of social development]. (2nd ed., rev.). Kyiv, DIA [in Russian].

24. Shevchuk V.Ya., Cherniak V.K., Kovalchuk T.T., Pedan M.P., Pankov O.I. et al. (2016). *Rozvytok zarady*

poriatunku [Development for the sake of salvation]. Kyiv, Geoprint [in Ukrainian].

25. Mykytenko V. V., Mykytenko D. O. (2018). *Formuvannia terytorialnykh pryrodno-hospodarskykh okruhiv ta pereformatuvannia sotsialno-ekonomichnoho prostoru Ukrainy* [Formation of territorial natural-economic countries and re-formation of social and economic space of Ukraine]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu – Economic Herald of the Donbas*, 1 (51), pp. 31-39 [in Ukrainian].

Столяров В. Ф., Шинкарюк О. В. Соціально адекватний менеджмент регіонального людського розвитку в Українському Донбасі та на Поділлі (виклики, наміри та реалії виміру: 2003–2013; 2017–2027): Частина 2 – Парадигма людяності, гармонії та місії регіону

У статті розкрито основи соціально адекватного менеджменту регіонального людського розвитку: провідні елементи та основні складові механізму державного регулювання регіонального людського розвитку, алгоритм його функціонування, матриця завдань та індикаторів узгодженості Цілей Розвитку Тисячоліття з показниками Індексу регіонального людського розвитку, логічна схема оцінки результативності та ефективності механізму державного регулювання регіонального людського розвитку.

Розкрито показники і напрями досліджень "Довге та здорове життя", "Добробут та гідні умови праці", "Освіта" спрощеного порядку розрахунків Індексу регіонального людського розвитку областей України з 2017 року.

Наведено результати прогнозних розрахунків ІРЛР Хмельницької області на період до 2020 року з рекомендаціями уточнення стратегічних цілей розвитку.

Розглянуто основні етапи моделювання і прогнозування Індексу регіонального людського розвитку Луганської і Донецької областей за період 2009-2020 років.

Розкрито організаційно-методична схема виконання Державної цільової програми відновлення та розбудови миру в східних регіонах України. Наведено прогнозні пропорції джерел і обсягів фінансування цієї програми.

Розглянута еволюція намірів органів загальнонаціональної влади відповідно до динаміки сучасних викликів та еволюція варіантів виконання намірів для забезпечення їх подолання, які зорієнтовані на впровадження соціально адекватного менеджменту як інструменту узгодження і уточнення управлінських зусиль з органами регіональної влади.

Обґрунтовано нові уявлення Парадигми людяності, гармонії і місії Українського Донбасу щодо регіонального людського розвитку.

Категорія людяності розкрита в контексті розробки Регіональних програм людського розвитку з конкретизацією на прикладі Хмельницької області для застосування при розробці таких програм для Луганської і Донецької областей.

Категорія гармонії розкрита в контексті встановлення пропорцій між державним і місцевими бюджетами, між державною, комунальною і приватною власністю з використанням еталонних пропорцій "Золотого перетину".

Категорія місії розкрита у впровадженні ідей і положень бюджетного федералізму при визначенні фінансової автономії Луганської і Донецької областей Українського Донбасу.

Розроблено моделі прогнозування Індексу регіонального людського розвитку окремо для Луганської і окремо для Донецької областей в умовах розділення їх територій на контрольовану і неконтрольовану органами загальнонаціональної і регіональної влади України дозволяють визначити рівень та структуру стратегічних індикаторів людського розвитку, що можуть бути, або повинні бути досягнуті в умовах впровадження бюджетного федералізму, який визначатиме масштаби їх фінансової автономії.

Отримано стратегічні індикатори людського розвитку для проведення соціального діалогу органів регіональної влади з органами загальнонаціональної влади при встановленні еталонних пропорцій між місцевими бюджетами Луганської і Донецької областей з державним бюджетом України на основі гармонійних пропорцій "Золотого перетину".

Ключові слова: людський, менеджмент, соціальний, адекватний, регіональний, розвиток, бюджет, моделювання, прогнозування, індекс.

Столяров В. Ф., Шинкарук А. В. Социально адекватный менеджмент регионального человеческого развития в Украинском Донбассе и на Подолье (вызовы, намерения и реалии измерения: 2003-2013; 2017-2027): Часть 2 – Парадигма человечности, гармонии и миссии региона

В статье раскрыты основы социально адекватного менеджмента регионального человеческого развития: ведущие элементы и основные составляющие механизма государственного регулирования регионального человеческого развития, алгоритм его функционирования, матрица задач и индикаторов согласованности Целей Развития Тысячелетия с показателями Индекса регионального человеческого развития, логическая схема оценки результативности и эффективности механизма государственного регулирования регионального человеческого развития.

Раскрыты показатели и направления исследований "Долгая и здоровая жизнь", "Благополучие и достойные условия труда", "Образование" упрощенного порядка расчетов Индекса регионального человеческого развития областей Украины с 2017 года.

Приведены результаты прогнозных расчетов ИРЧР Хмельницкой области на период до 2020 года с рекомендациями уточнения стратегических целей развития.

Раскрыты основные этапы моделирования и прогнозирования Индекса регионального человеческого развития Луганской и Донецкой областей за период 2009-2020 годов.

Раскрыта организационно-методическая схема выполнения Государственной целевой программы восстановления и развития мира в восточных регионах Украины. Приведенные прогнозные пропорции источников и объемов финансирования этой программы.

Рассмотрена эволюция намерений органов общенациональной власти в соответствии с динамикой современных вызовов и эволюция вариантов исполнения намерений для обеспечения их преодоления, которые ориентированы на внедрение социально адекватного менеджмента как инструмента согласования и уточнения управленческих усилий с органами региональной власти.

Обоснованы новые представления Парадигмы человечности, гармонии и миссии Украинского Донбасса по региональному человеческому развитию.

Категория человечности раскрыта в контексте разработки региональных программ человеческого развития с конкретизацией на примере Хмельницкой области для применения при разработке таких программ для Луганской и Донецкой областей.

Категория гармонии раскрыта в контексте установления пропорций между государственным и местными бюджетами, между государственной, коммунальной и частной собственностью с использованием эталонных пропорций "Золотого сечения".

Категория миссии раскрыта во внедрении идей и положений бюджетного федерализма при определении финансовой автономии Луганской и Донецкой областей Украинской Донбасса.

Разработаны модели прогнозирования Индекса регионального человеческого развития отдельно для Луганской и отдельно для Донецкой областей в условиях разделения их территорий на контролируемую и неконтролируемую органами общенациональной и региональной власти Украины позволяют определять уровень и структуру стратегических индикаторов человеческого развития, которые могут быть или должны быть достигнуты в условиях внедрения бюджетного федерализма, который будет определять масштабы их финансовой автономии.

Получены стратегические индикаторы человеческого развития для проведения социального диалога органов региональной власти с органами общенациональной власти при установлении эталонных пропорций между местными бюджетами Луганской и Донецкой областей с государственным бюджетом Украины на основе гармоничных пропорций "Золотого сечения".

Ключевые слова: человеческий, менеджмент, социальный, адекватный, региональный, развитие, бюджет, моделирование, прогнозирование, индекс.

Stolyarov V., Shinkaruk O. Socially adequate management of regional human development in the Ukrainian Donbass and Podillya: (challenges, intentions and realities of measurement: 2003-2013; 2017-2027): Part 2 – Paradigm of humanity, harmony and mission of the region

The article outlines the foundations of socially adequate management of regional human development: the leading elements and main components of the mechanism

of state regulation of regional human development, its functioning algorithm, the matrix of tasks and indicators of the coherence of the Millennium Development Goals with the indicators of the Regional Human Development Index, the logical scheme for evaluating the effectiveness and efficiency of the state regulation of regional human development.

The indicators and directions of researches "Long and healthy life", "Welfare and decent working conditions", "Education" of simplified order of calculations of the Index of regional human development of regions of Ukraine since 2017 are revealed.

The results of the forecast calculations of the RHDI of the Khmelnytsky region for the period up to 2020 with the recommendations for clarification of the strategic development goals are presented.

The main stages of modeling and forecasting of the Regional Human Development Index of Luhansk and Donetsk oblasts for the period of 2009-2020 are revealed.

The organizational and methodical scheme of implementation of the State Target Recovery and Peacebuilding Program in the eastern regions of Ukraine is disclosed. The projected proportions of sources and funding amounts for this program are presented.

The evolution of the intentions of the authorities of the national authorities according to the dynamics of modern challenges and the evolution of the options for implementing the intentions to overcome them, which are oriented towards the introduction of socially adequate management as an instrument for coordinating and clarifying management efforts with the regional authorities, are considered.

New ideas of the paradigm of humanity, harmony and mission of the Ukrainian Donbass concerning regional human development are grounded.

The category of humanity is disclosed in the context of the development of Regional Human Development Programs with specification on the example of the Khmelnytsky Oblast for use in the development of such programs for Luhansk and Donetsk oblasts.

The category of harmony is disclosed in the context of establishing proportions between state and local budgets, between state, communal and private property using reference proportions of the Golden Section.

The category of mission is disclosed in the introduction of ideas and regulations of budgetary federalism in determining the financial autonomy of the Lugansk and Donetsk regions of the Ukrainian Donbass.

The models of forecasting the Regional Human Development Index separately for Luhansk and separately for the Donetsk regions in conditions of division of their territories into controlled and uncontrolled bodies of national and regional authorities of Ukraine allow to determine the level and structure of strategic indicators of human development that may or must be achieved under conditions the introduction of fiscal federalism, which will determine the extent of their financial autonomy.

Obtained strategic indicators of human development for conducting social dialogue of regional authorities with bodies of national authorities with established reference proportions between local budgets of Luhansk and Donetsk regions with the state budget of Ukraine on the basis of harmonious proportions of "Golden section".

Keywords: human, management, social, adequate, regional, development, budget, modeling, forecasting, index.

Стаття надійшла до редакції 05.08.2019

Прийнято до друку 10.09.2019